

Ny praxis och nya uppdrag

ADELSMÖTET 2013 ÄR avslutat. I ett avseende var det ett historiskt möte eftersom det innebar ett ställningstagande i kvinnofrågan.

Vid adelsmötet 2010 ansåg direktion och utskott att inga hinder förelåg i Riddarhusordningen för inval av kvinnor i de tre valda riddarhusorganen, utan att detta var en valfråga. Till årets adelsmöte inlämnades ett flertal motioner som avsåg olika aspekter på kvinnofrågan. Hela problemspektret täcktes in från full representationsrätt till ingen kvinnlig representation alls. Riddarhusutskottet, som bereder motionerna och lämnar förslag till beslut, valde att samla svaren på dessa motioner till ett och samma utlåtande för att bidra till en sammanhängande debatt och underlätta för adelsmötet att ta ställning i sakfrågan. Direktionen valde att hantera motionerna var för sig men kom till samma ställningstagande som utskottet. Efter motionsbehandlingen på adelsmötet har en ny praxis fastställts enligt följande: att kvinnor är valbara till direktionen, riddarhusutskottet och valnämnden samt att Riddarhusordningen gäller utan ändringar och därmed fortsätter ätterna att företrädas av manlig huvudman eller manligt ombud för denne.

Med denna praxis som grund invaldes Charlotte Fällman (f. De Geer) och Jacqueline Oker-Blom (f. Palmstierna) i riddarhusutskottet och Caroline af Ugglas i direktionen.

Direktionen erhöll sina uppdrag för de kommande tre åren. Alla verksamhetsförslag som vi förelade adelsmötet godkändes och ytterligare några tillkom. Uppdragen har en tydlig inriktning för mandatperioden. Vården av våra stamtavlor ska prioriteras och en kommunikationsstrategi ska implementeras.

Stamtavlornas kvalitet, både vad avser historiska och löpande data, är avgörande för att korrekt dela ut stipendier och understöd och för att kunna presentera korrekta stamtavlor på exempelvis cd-rom. Eftersläpningar och felaktigheter gör att alla stamtavlor måste revideras. Framtida registrering av genealogiska persondata ska effektiviseras så att dubbelarbete försvinner. Kvalitet skall säkras bland annat med hjälp av en gemensam databas. Vår avsikt är att kunna presentera den första etappens reviderade stamtavlor i februari 2014.

Direktionen erhöll förra mandatperioden uppdraget att ta fram en kommunikationspolicy. Vision, verksamhetsidé, övergripande mål och värdeord har nått en struktur som gör det möjligt att gå vidare. Nu pågår en analys av ättemedlemmarnas och samarbetspartners behov av och önskemål om kommunikation med Riddarhuset. En kommunikationskommitté är formerad. Vi återkommer med löpande rapporter i Arte et Marte om hur detta och övriga projekt utvecklas.

Uppdraget att skapa ett heraldiskt bokverk med vapenplåtarna i Riddarhussalen är ett mycket spännande projekt som vi i dagsläget ser en möjlighet att förverkliga trots låg prioritering.

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

Till riddarhusdirektionen har invalts två nya ledamöter. Caroline af Ugglas med uppdraget att stödja kassadirektören Patrik Tigerschiöld och Christian Pfeiff att stödja juristernas ansvar för stiftelserna. Carl Axel Wrede, som tidigare haft detta ansvar för stipendierna, och Ulf Gyllenhammar, som haft det antikvariska ansvaret, har lämnat direktionen och jag vill rikta direktionens stora tack till dessa båda för väl utförda tjänster under ett flertal mandatperioder.

Direktionen har i dagarna fattat det glädjande beslutet att förlänga riddarhussekreterarens förordnande till våren 2015, varför arbetet med rekrytering av ny riddarhussekreterare påbörjas först våren 2014.

Gustaf Wachtmeister af Johannishus, riddarhusdirektionens ordförande

2013 års adelsmöte avslutat

Principer, praxis och procedurfrågor präglade mötet

Direktionsledamoten Carl Henric Kuylenstierna på väg upp för Riddarhustrapporna.

Henrik von Vegesack, före detta riddarhussekreterare, ansvarar numera bland annat för Riddarhusets konsertprogram. Här tillsammans med Carl Nordenskiöld.

DEN 1 JUNI höll adelsmötet 2013 sitt slutsammanträde och då fattades viktiga beslut inför den kommande treårsperioden. Därtill förrättades val, bland annat av en ny direktion och valnämnd. Kännetecknande för hela adelsmötet har varit just valen – vilka som valts och formerna för dessa val. Vid öppningsmötet valdes för första gången två kvinnor in i utskottet. Även slutsammanträdet gick till historien då adelsmötet för första gången röstade in en kvinna i riddarhusdirektionen.

Adelsmötets första fem minuter satte tonen för resten av dagen. Ordföranden friherre Carl-Henrik Ehrenkrona hade knappt hunnit hälsa deltagarna välkomna och ställt frågan om protokollet från öppningsmötet kunde godkännas förrän friherre Robert Rehbinders tog till orda. En svepande historieberövning landade i kritik mot hur utskottetsvallet hanterades vid mötets öppnande.

– Att vara valbar innebär att man ställer sig till förfogande om man blir vald. Att kräva att man inte vill väljas ihop med någon annan är utmanande och ett hån mot demokratins principer, ansåg Rehbinders och hänvisade till den bakgrund som ledde fram till att ingen alternativ vallista till utskottet presenterades under öppningsmötet.

Han var, liksom andra, också upprörd över att den valberedning som mötet vid slutsammanträdet väljer för nästa adelsmöte föreslås av utskottet – som just valts på förslag av valberedningen.

– Vi har här alltså en rundgång i systemet som skadar trovärdigheten, slog friherre Rehbinders fast.

Mötet enades ändå så småningom om att, med ett tillägg, godkänna protokollet från öppningsmötet. Efter viss formalia var det dags att behandla riddarhusutskottets utlåtanden. Utskottets ordförande herr Staffan Riben

inledde med att tacka de övriga utskottsledamöterna för deras hängivna och värdefulla arbete. Han betonade att Riddarhusförvaltningen skötts på ett alldeles utomordentligt sätt under den gångna treårsperioden och mötet kunde utan omsvep godkänna de redovisningar och förslag till budget som lämnats av direktionen i *Det Vördsamma Memorialet* (verksamhetsberättelsen).

Utskottet hade valt att samla de motioner som på något sätt berörde kvinnors valbarhet till olika organ i ett och samma utlåtande med hänvisning till att adelsmötet skulle få möjlighet att diskutera helheten i detta sedan länge omtvistade spörsmål. Bakgrunden är återkommande motioner med yrkanden kring kvinnorepresentation i Riddarhuset. De utredningar som tidigare gjorts i »kvinnofrågan» visar att det inte finns hinder för kvinnlig representation i direktion, val- och medaljnämnd eller, med viss tve-

Utskottets sexton ledamöter arbetar intensivt mellan adelsmötets öppnande i februari och slutsammanträdet i juni. Dess ordförande Staffan Riben redogjorde för utskottets utlåtanden.

Direktionens före detta ordförande Johan Nordenfalk hade mycket att säga både vid öppnings- och slutmötet. Han yrkade bland annat på en översyn av regelverket för val.

samhet, i utskottet. Som yttrande till en av motionerna (nr 12) framhöll direktionen att ättrepresentationen vid adelsmötet däremot är starkt förknippat med den ordning som gäller för adelskapets övergång från en generation till nästa. Det är något som en gång beslutats av Kungl. Maj:t och innebär att adelskap överförs enbart på manslinjen. Det förhållandet kan inte adelsmötet ändra på och det skulle också innebära ett totalt åsidosättande av adelns historiska bakgrund.

Utskottets slutliga förslag i dessa frågor kom att sammanfalla med direktionens yttrande, nämligen att:

- de hävdvunna principerna för huvudmannaskapets övergång och därmed representationen vid adelsmötet inte bör förändras
- inga förändringar bör göras i Riddarhusordningen som förhindrar att kvinnor som tillhör adlig ätt fortsättningsvis kan utses av adelsmötet till de valda organen. Strävan mot ökad jämställdhet i dessa

På podiet satt delegerade Erik af Petersens, riddarhussekreterare Carl-Gustaf Åkerhielm, ordförande Carl-Henrik Ehrenkrona, vice ordförande Nils Bildt, delegerade Torsten Leijonhielm och delegerade Peder Hammarskiöld. I Riddarhussalen bänkade sig ledamöterna enligt föreskriven ordning.

Adelsmötets ordförande Carl-Henrik Ehrenkrona i samråd med Gustaf Lagerbjelke och Carl-Gustaf Åkerhielm.

organ ses som positiv men att tvingande regler för adelsmötets val i framtiden bör undvikas

- val av kvinnor till Riddarhusorganen inte är i konflikt med sköldebrev, stiftelseurkunderna eller Riddarhusordningen.

– Om adelsmötet ställer sig bakom direktio-
nen och utskottet i den här frågan, hoppas vi
att man har hittat en formel som gör att

man inte behöver ta upp den här frågan vid varje adelsmöte. Därmed tror vi att man kan stå upp för sina traditioner men ändå arbeta på ett modernt sätt, deklarerade herr Staffan Riben förhoppningsfullt.

Adelsmötet ställde sig bakom utskottets och direktionens linje och därmed skulle man nu kunna säga att en ny praxis är på väg att etableras. Och trots, eller kanske tack vare, den historiska händelse att kvinnor vid detta adelsmöte röstades in i både utskott och direktion så var det inte den direkta kvinnofrågan som dominerade samtalsämnet under slutsammanträdet. Frågan gick i stället över till att handla om val och procedurerna kring dessa och när mötet gick vidare för att behandla valfrågorna blev allt synnerligen rörigt. Det uppstod en oreda kring propositionsordningen som skapade förvirring kring vad mötet egentligen skulle fatta beslut om. Vid några beslut behövdes ett antal upprepningar, förklaringar och klargöranden från presidiet. Att de svallande känslorna från öppningsmötet knappast hade svalnat under de gångna tre månaderna märktes på de många friska, emellanåt fräna, inläggen från mötets deltagare.

Röstning genom handuppräckning. I denna fråga var uppenbarligen adelsmötets ledamöter mycket eniga, men det fanns andra frågor där åsikterna gick isär.

I motion nummer 3 yrkade friherre Johan Nordenfalk på en översyn av regelverket för val på adelsmötet, så att deltagarna försäkras en realistisk möjlighet att framföra egna förslag och få dem underställda till omröstning. Tidigare har praxis varit sådan att om någon accepterat ett uppdrag, exempelvis att ingå i

Direktionens vice ordförande Erik Tersmeden kunde besvara knepiga frågor av juridisk art.

utskottet så kvarstår denna acceptans också om kandidaten förs upp på ett annat förslag, såvida inte kandidaten helt avsäger sig.

– Har man åtagit sig ett uppdrag så har

man. Men vid 2013 års öppningsmöte frångicks dessa principer, konstaterade friherre Nordenfalk i sitt yrkande.

Utskottet höll delvis med motionären och föreslog därför ett förtydligande i regelverket genom ändring av paragraferna 5 och 6. Herr Staffan Riben berättade samtidigt att

Claes Boltensstern underströk betydelsen av att värna det kulturhistoriska arvet.

Riddarhusdirektionens ordförande Gustaf Wachtmeister. Vid slutet av dagen fick han förnyat förtroende att leda direktionens arbete i ytterligare tre år.

direktionen också föreslagit ett tillägg till bestämmelserna för valnämnd som innebär att ett samtycke inte behöver inhämtas.

När sedan deltagarna begärde ordet förespråkade flera av dem ett bifall till direktionens förslag. Nu blev många fundersamma över vad direktionens respektive utskottets förslag egentligen innehöll och om det verkligen gick att ställa dessa olika förslag mot varandra. Till slut fick direktionens ordförande, greve Gustaf Wachtmeister, bringa klarhet i frågan:

– Det råder viss osäkerhet om vilket förslag direktionen har lagt. Ni ser inte vårt förslag, det finns inte med. Vårt förslag till alla motioner är lämnade till utskottet, som en vägledning som vi vill att utskottet ska ta till sig. Vi lämnar inte några förslag till adelsmötet. Det hoppas jag kan bli en nyordning i framtiden att vårt kompletta förslag ligger med som bilaga under varje motionsvar. Jag tror att vi kan komma vidare om vi röstar paragraf för paragraf.

Så skedde och de ändringar i *Bestämmelser för valnämnd m.m.* som slutligen antogs innebär dels att förslagen till de olika orga-

nen fortsättningsvis ska finnas tillgängliga i tillräckligt god tid så att deltagarna har bättre möjlighet att komma med motförslag, dels att den som är upptagen på en lista även får tas upp på ytterligare listor.

Därefter bjöds adelsmötets deltagare på välbehövlig lunchpaus i Lantmarskalkssalen.

Utskottets ordförande gick sedan igenom resten av motionerna utan större dramatik – se beslut i korthet. Efter en kort paus var det dags för val enligt bestämmelserna i paragraf 30 Riddarhusordningen.

När det gällde utskottets förslag till ny direktion höjdes kritiska röster kring det faktum att där inte fanns någon med expertis inom det kulturella eller antikvariska området, ej heller inom kommunikation. Utskottet hänvisade till att denna expertis kan komma direktionen till del med extern hjälp. Men som herr Boltenstern yttrade:

– Detta är något av grundbultarna, bland det viktigaste vi har att ta hand om, nämligen vårt kulturhistoriska arv. »Extern kompetens» är väl ändå att trappa ner betydelsen av den frågan?

Under eftermiddagen tunnades deltagar-

skaran ut nämnvärt. När det var dags för val av ny valberedning fanns två listor att ta ställning till: den som utskottet lagt fram och en alternativ lista. Därför skedde en omröstning där röstsedlar överlämnades till ordföranden. En noggrann räkning genomfördes av rösträknarna friherre Thorsten Leijonhielm och herr Erik af Petersens.

Det går att spekulera i hur utgången sett ut om samtliga pollettinnehavare hade stannat kvar, men oavsett anledning till utgången så drog en viss känsla av upprättelse genom Riddarhussalen när ordföranden konstaterade att den alternativa listan valts med två rösters övervikt.

Därefter var det dags för medaljutdelning. Medaljnämndens ordförande greve Michael von Rosen föredrog motiveringarna och utvecklade dessa. Ordföranden friherre Ehrenkrona delade sedan ut Riddarhusets guldmedalj i åttonde storleken till:

- Herr Hans von Stockenström för insatser i riddarhusutskott samt mångårig förtjänstfull insats som ledamot av riddarhusdirektionen, främst som domändirektör

Den yngre generationen var representerad, bland annat genom Gabriel Hermelin, ordförande i RAUK, Carl Lowisin, aktivitetsansvarig i RAUK, Johannes Schildt och Johan Taube.

- Herr Jan-Erik Söderhielm för insatser i riddarhusutskott samt mångårig förtjänstfull verksamhet som auktoriserad revisor för Riddarhuset
- Grevinnan Kerstin Wachtmeister för långvarig förtjänstfull insats som redaktör för Arte et Marte
- Friherre Carl Axel Wrede för insatser i riddarhusutskott samt mångårigt förtjänstfullt arbete i riddarhusdirektionen, främst inom det juridiska området samt stipendie- och understödsfrågor.

Så var det dags för adelsmötets ordförande friherre Ehrenkrona att tacka alla ledamöter för deras insatser. Han avslutade bland annat med att ta fasta på traditioner:

– Det är lätt att ändra och upphäva en tradition, men betydligt svårare att återinföra den om man senare skulle upptäcka att ändringen kanske inte var så bra. Riddarhuset kan aldrig bli en modern institution. Men en viss anpassning till det århundrade och det samhälle i vilket vi nu lever är nog ofrånkom-

Kerstin Wachtmeister, före detta redaktör för Arte et Marte, är den första kvinnan som tilldelats Riddarhusets guldmedalj.

ligt. Här gäller det att hitta den rätta balansen, uppmanade Carl-Henrik Ehrenkrona.

I enlighet med just traditionen föll det sedan på den »äldste» greven, Johan Lewenhaupt, att förklara 2013 års adelsmöte för avslutat. Han höll ett kort anförande där han riktade ett stort tack till ordföranden för det sätt på vilket han lett mötets arbete och förhandlingar samt till det övriga presidiet, till utskottets ledamöter, till direktionen och inte minst till kansliet:

– Utan vår riddarhussekreterare friherre Carl-Gustaf Åkerhielm och hans eminenta personal här i Riddarhuset skulle ingenting fungera, så det är med stor respekt och många varma känslor som jag nu framför ett riktigt stort tack för ert arbete.

Och med dessa avslutande ord av Johan Lewenhaupt bröt deltagarna upp i stor enighet, trots de motsättningar som emellanåt präglade 2013 års adelsmöte. ☞

Louise Ribbing

Valet av valnämnd utgjorde en dramatisk avslutning på adelsmötet. Två listor ställdes mot varandra och valet förrättades genom röstning med röstsedlar. Den alternativa listan valdes med två rösters övervikt. Här ses Alexander Oxenstierna avlägga sin röst före Fredrik Sparre och Ulf Hermelin.

Riddarhusets direktion anno 2013. Övre raden fr.v. Patrik Tigerschiöld, Carl-Gustaf Åkerhielm (riddarhussekreterare), Johan Coyet, Christian Pfeiff. I mitten Johan Stuart, Hans von Stockenström, Johan Hamilton. Längst fram: Erik Tersmeden, Gustaf Wachtmeister, Caroline af Ugglas, Carl Henric Kuylenstierna.

**DIREKTIONSLEDAMÖTER, REVISORER,
LEDAMÖTER I MEDALJ- OCH VALNÄMND
VALDA VID 2013 ÅRS ADELSMÖTE**

RIDDARHUSDIREKTIONEN

Ordförande

Greve Gustaf Wachtmeister af Johannishus, civilekonom

Vice ordförande

Herr Erik Tersmeden, hovrättslagman

Ledamöter

Herr Johan Stuart, civilekonom

Herr Johan Coyet, advokat

Herr Patrik Tigerschiöld, civilekonom

Herr Carl Henric Kuylenstierna, civiljägmästare

Herr Hans von Stockenström, jur.kand.

Suppleanter

Friherre Johan Hamilton af Hageby, civilekonom

Friherre Christian Pfeiff, advokat

Friherrinna Caroline af Ugglas, civilekonom

REVISORER

Peter Strandh, aukt. revisor

Elisabeth Raun, aukt. revisor

Herr Gustaf Reuterskiöld, advokat

Suppleanter

Thomas Lönnström, aukt. revisor

Jens Karlsson, aukt. revisor

Herr Lars von Ehrenheim, ekon. mag.

MEDALJNÄMND

Ordförande

Greve Michael von Rosen, överste 1:a gr.

Vice ordförande

Friherre Henrik von Vegesack, överste

Suppleant

Herr Henrik Edelstam, professor

VALNÄMND

Ordförande

Herr Roland Dahlman, advokat

Förste vice ordförande

Herr Otto von Krusenstierna, överstelöjtnant

Andre vice ordförande

Herr Peder Ribbing, örlogskapten

Ledamöter

Greve Victor Bonde af Björnö, egenföretagare

Greve Johan Lewenhaupt, verkställande direktör

Friherre Hans Barnekow, civilekonom

Friherre Ulf Hermelin, fil.kand.

Herr Magnus Lilliecrona, projektingenjör

Herr Claës Fock, nämndeman, kamrer

Herr Johan Hallenborg, kapten

Herr Henrik Tamm, civilekonom

*Adelsmöteshandlingarna sänds till alla deltagare
i adelsmötet, dvs. de som tagit ut pollett.*

BESLUT I KORTHET

Adelsmötet 2013 beslöt bland annat att:

*	*
bevilja direktionen ansvarsfrihet för perioden 2010–2012	avslå motion 14 om utgivandet av tryckta ättartavlor
*	*
avvisa motion 1 i sin helhet då det innehöll flera yrkanden av olika beskaftenhet vilket strider mot Riddarhusordningen	avslå motion 15 angående forskning och fortsatt utgivning av <i>Äldre svenska frälsesläkter</i> , men ge bifall till motionärens justerande yrkande att direktionen måtte verka för att sådan forskning även fortsättningsvis bedrivs
*	*
avslå motion 12 men ställa sig bakom vad direktionen anför om att inte ändra i representationsrätten vid adelsmötet	avslå motion 16 A angående behörighet att väljas till utskottet
*	*
avslå motion 6 och 7 angående fastställande av valbarhet till de olika Riddarhusorganen	avslå motion 16 B angående ändring av åldersgränsen för deltagande i adelsmötet samt begränsning av rätten att lämna fullmakt
*	*
bifalla motion 2 och 3 efter vissa ändringar i utformningen av paragraferna 5 och 6 i <i>Bestämmelser för valnämnd m.m.</i>	avslå motion 16 C att huvudman ska vara myndig
*	*
avslå motion 4 angående tillägg i paragraf 1 i Riddarhusordningen avseende vem som är adlig	bifalla motion 17 om stöd till släktföreningars förkovran och informationsutbyte
*	*
avslå motion 5 angående utvecklande av Riddarhusets datorstöd, då detta redan är under genomförande	bifalla motion 18 angående information om att fri nominering av ledamöter av utskottet kan framställas till valnämnden
*	*
bifalla motion 8 angående publikation/särtryck av heraldiska artiklar	avslå motion 19 angående teknisk plattform för hemsidor till släktföreningar
*	*
bifalla motion 9 angående tyst minut över bortgångna vid adelsmötets öppnande	avslå motion 20 om införande av adopterade barn i Adelskalendern med hänvisning till att kalendern är en medlemsmatrikel
*	*
avslå motion 10 om att avlidna barn bör få stå kvar i Adelskalendern så länge deras föräldrar och syskon är i livet, eftersom tillämpningen av detta blir för komplicerad	avslå motion 21 om tillträde för adopterade barn till Riddarhusets stiftelser och rätt att hyra Riddarhuspalatset, med hänvisning till att rätt till utdelning från stiftelser och fonder bestäms av stiftelseurkunderna, ej av adelsmötet, och att reglerna för uthyrning bör beslutas av riddarhusdirektionen
*	*
avslå motion 11 om en extensiv tolkning av Riddarhusordningen efter reservation kring namnpublicering på hemsidan	avvisa motion 22 angående e-postadresser, släktforskningsmaterial samt handel av föremål med kulturellt värde, då motionen innehöll flera yrkanden av olika beskaftenhet
*	*
bifalla motion 13 angående information och presentation av valnämndens och medlemmar av adelns förslag till kandidater	

Bergkvara gård

Från Trolle till Posse

UNDER ÅRHUNDRADENAS GÅNG har Bergkvara gård brandskattats, konfiskerats, brunnit ned, förfallit och stormhärjats. Ägarna har emellertid alltid lyckats bygga upp den igen. Numera är Bergkvara, som ligger strax väster om Växjö, Kronoberg läns största privatgods.

I dag bor Ulrica och Nils Posse tillsammans med sina två döttrar på gården. Nils är sjunde generationen Posse på Bergkvara där den yngste sonen enligt tradition varit den som tagit över godset.

Posse är inte den första ägarätten på Bergkvara. Gården omnämns redan på 1300-talet och tillhörde då Bergkvara-ätten. Släkten Trolle blev efter ingifte ägare under nästan två århundraden. Från 1400-talets mitt utökades ägorna väsentligt, inte minst tack vare Arvid Trolles gifte med Beata Ivars-

Dagens huvudbyggnad på Bergkvara uppfördes 1794 av Arvid Erik Posse.

FOTO: ULRICA POSSE.

dotter Thott, dotter till en av Danmarks rikaste män. Vid 1400-talets slut förfogade Arvid Trolle över närmare tusen gårdar i södra Sverige och i Danmark.

– Bergkvara blev då huvudsäte för norra Europas största jordägare, berättar Nils Posse som är väl påläst i godsets historia.

För att manifestera sin position lät Arvid Trolle uppföra, möjligen på en gammal grund, ett stenhus i sex våningar med fyra hörntorn. Säkerligen ett mycket uppseendeväckande bygge för sin tid och med få exempel bevarade till vår tid. Byggnaden var ett så kallat fast hus, en slags blandning av exklusivt boende och försvarsanläggning.

På 1540-talet blev Bergkvara involverat i Dackefejden, det smäländska upproret mot Gustav Vasa som leddes av Nils Dacke. Ture Trolle som då huserade på Bergkvara fick ta emot kungens män ledda av Gustaf Stenbock. En vapenvila ingicks mellan lägren men bröts ganska omgående av Dacke som brandskattade Bergkvara. Det innebar att en ersättning skulle betalas för att inte gården skulle brännas ner. Som ett minne av händelsen finns på Bergkvara ett minst sagt oförskönat porträtt föreställande Nils Dacke i enkel bondmössa, utfört av Pehr Hilleström 1763.

Ture Trolles änka Magdalena Eriksdotter Trolle (född Gyllenstierna) var den sista av ätten som bodde på Bergkvara. Vid hennes död 1580 ärvdes godset av dottersonen Johan Sparre som gick ett dramatiskt öde till mötes. Han var ståthållare på Kalmar slott och blev

1599 halshuggen på slottets borggård under stridigheterna mellan Sigismund och hertig Karl, blivande Karl IX. Bergkvara konfiskerades därefter av kronan men kom snart att förlänas till Karl IX:s utomäktenskaplige son Karl Karlsson Gyllenhielm. År 1615 upphöjdes han till friherre med Bergkvara som herresäte. Johan Sparres olyckliga änka Margareta Sparre (född Brahe) hävdade emellertid sin rätt till Bergkvara eftersom hon fått godset i morgongåva, och lyckades återfå ägandet. Det behölls sedan inom Sparresläk-

År 1781 inträder släkten Posse som ägare genom giftermål. Det von Otterska huset hade några år innan brunnit ned så att bara en flygel fanns kvar, varför Arvid Erik Posse lät uppföra den nuvarande sätesbyggnaden år 1794 i nyklassisk stil.

Förändringarna har varit stora genom årens lopp inte bara vad gäller godsets verksamhet utan också det sociala spelet. Förr hade godsherren oinskränkt makt och kunde genom sin borg rätt döma sina underåtar. Han hade även patronatsrätt, det vill

Det oförskönade porträttet av Nils Dacke hänger i en av Bergkvaras salonger. Med vårtor, ovårdat skägg och enkel mössa framställdes 1500-talets upprorsman av Pehr Hilleström 1763.

FOTO: FREDRIK STYRFÄLT.

Det gamla stenhuset på Bergkvara stammar från 1400-talets slut och hade ursprungligen sex våningar och fyra hörntorn. Huset har varit i ruin sedan 1700-talet och är i dag öppet för allmänheten. FOTO: ULRICA POSSE.

ten fram till 1732 då det såldes till friherre Carl von Otter. Det gamla medeltida stenhuset hade inte använts som sätesbyggnad på länge så Carl von Otter såg inget hinder i att sälja dess koppartak för att finansiera bygget av ett nytt corps-de-logi. Resultatet blev att stenhuset förföll i rask takt och under en höststorm 1746 rasade flera av tornen ned. När Carl von Linné besökte Bergkvara i samband med sin skånska resa 1749, beskriver han stenhuset som ett »spektakel och en antikvitét» och liknar det vid ett fyrkantigt flaskfoder.

säga tillsatte församlingens präst och hade förutom gravor en egen läktare i närbelägna Bergunda kyrka.

– Farfar ägnade sig mest åt jordbruk och far mest åt skogsbruk. I dag får människor en allt större betydelse för godsets inkomster, förklarar Nils Posse.

Skogen utgör ändå störst andel av Bergkvaras 3 000 hektar mark även om stormen Gudrun som härjade 2005 blev ett stort bakslag. Nils Posse minns hur det hela påminde om ett krigstillstånd då stora delar av skogsbeståndet förstördes. Nu har ny skog planterats för nästa generation.

– Uthyrning av fastigheter och bostäder har i dag fått en ökad betydelse och är ett stärkt ben för verksamheten, enligt Nils Posse.

Allt från byggnader till konferenslokaler hyrs ut och i den gamla statarlängan finns

»Den svenska tantens trädgårdskafé» som har öppet sommartid. Jordbruket utgörs av foderproduktion och en dikobesättning för uppfödning av kalvar. Till övrig verksamhet inräknas kraftproduktion, med två vattenkraftverk, och en stor bergtäkt. Bergkvara Gård AB sköter driften, men det engagerar givetvis hela familjen. Ulrica Posse är jakthundsinstruktör och jakt är något som roar alla i familjen. Nils Posse följer även sina förfäders fotspår genom att engagera sig politiskt och är såväl kommunfullmäktiges ordförande som borgmästare i Växjö.

– Julmarknad är något vi anordnar sedan några år tillbaka med lokala hantverkare och produkter, berättar Ulrica Posse.

Det innebär mycket arbete men ger samtidigt goodwill till Bergkvara. Nästa marknad hålls 13–15 december 2013.

Bergkvara räknas som ett rikskulturinnes med ett godslandskap som är kulturhistoriskt värdefullt. Här kan herrgårdsbebyggelse, alléer, stora odlingsmarker, torp, kyrka och ruin ses i ett historiskt sammanhang som samtidigt fungerar som ett modernt företag.

– Man kan säga att vi trivs på jobbet, säger Nils Posse avslutningsvis och är hoppfull inför framtiden. Det är ett sätt att leva att förvalta en gård som Bergkvara. ☞

Fredrik Styrfält, riddarhusintendent med fil.kand. i konst- och arkitekturhistoria

Världsvan eldsjäl på Childhood

Anna De Geer intervjuas av Magdalena Ribbing

– VI KAN INTE hjälpa alla utnyttjade barn, de är tyvärr för många, men vi kan berätta och skapa medvetenhet om problemet så att fler kan hjälpa.

Anna De Geer har allvar i rösten när hon säger detta. Hennes blå ögon mörknar; hon vet smärtsamt mycket om våld och övergrepp mot barn.

– Vi vill helst tro att det är ovanligt att barn blir utsatta för våld och övergrepp. Men det händer inte bara ett fåtal någon annanstans, barn utsätts för sexuellt och annat våld överallt, också där man minst tror det, också hos våra grannar. Nittiofem procent av alla övergrepp mot barn sker i hemmet, nästan all barnpornografi filmas i hemmet.

Anna De Geer, född Hårleman, är generalsekreterare för World Childhood Foundation, den stiftelse som drottning Silvia grundade år 1999. Syftet är vad som borde vara mer självklart än något annat: att varje barn har rätt till sin barndom, till trygghet, glädje, lekfullhet och att alla har rätt att få växa upp och utvecklas både socialt och intellektuellt.

Att det inte är så vet vi nog, men hur fruktansvärt det är i verkligheten är inte lika väl känt. Anna De Geer beskriver hur Childhood riktar sin verksamhet mot att hjälpa och stödja fyra målgrupper: gatubarn, även i Sverige, familjer i riskzonen, barnprostitution och barn i samhällsvård. Hon upprör dagligen över hur illa barn far i dagens samhälle, inte minst de som befinner sig där de borde ha det relativt bra – i samhällsvård.

– Jag använder aldrig ordet barnhem, sådana inrättningar är inte hem för barn. Forskning har visat att barn på institutioner växer sämre, de har svårt att vara ensamma, deras enorma behov av bekräftelse och kärlek gör att de lätt utnyttjas vilket i sig gör att de ofta själva tar på sig en skuld för något som de förstår är fel.

Barns trauma är lika över hela världen, förklarar hon. Childhood vill skapa medvetenhet om detta och att det finns möjlighet att göra något åt det. Tanken är att sätta igång processer som ska hindra övervåld och skapa trygghet för barnen.

Om alla vågar göra något kommer vi långt, säger Anna De Geer. Hon har bestämt sig för att göra något, och det gjorde hon långt innan Childhood blev hennes destination. Som barn till en officer med fredsuppdrag för FN växte hon och hennes tre syskon delvis upp i olika länder, Pakistan, Israel, Indien, men hon hade aldrig svårt för att bryta upp:

– Tvärtom, jag stormtrivdes utomlands, och jag är otroligt glad att ha fått uppleva andra länder.

Med en MA-examen i bagaget plus allt som behövdes för massutspisning av soppa med stöd från försvaret, kyrkan och andra körde Anna Hårleman och en god vän bil till S:t Petersburg. De öppnade soppkök och serverade femhundra portioner om dagen under ett halvår till hungrande ryssar. Året var 1991. Vad föranledde denna utflykt? Hennes egen analys är att det var en kombination av äventyrslystnad och hjärta; hon har alltid velat göra skillnad.

Åtta år senare när Anna Hårleman hade gift sig och blivit friherrinna De Geer flyttade hon på grund av sin mans arbete till Kina under tre år, och beslöt sig för att där lära sig åtminstone två saker: tala mandarin och spela tennis. Hon skrattar och säger att resultatet blev att hon talar bättre mandarin än vad hon spelar tennis. De två sönerna som vid flytten var ett och fyra år lärde sig också landets språk och den ene har fortfarande ett perfekt uttal även om både hans och hans mors mandarinska vokabulär tryter i brist på övning.

Anna De Geer är numera lyckligt skild

efter närmare tjugo års äktenskap, är alltför god vän med sin före detta make och har hittat sin väg i livet. Att hon vid skilsmässan såg den stora vänkretsen dela sig på ibland oväntat sätt fick henne att bestämma sig för att ha en middag hemma i villan en gång i månaden, och då bara bjuda de personer som verkligen intresserade henne, från helt olika kretsar. Det har blivit en fast rutin för henne och hon tycker fortfarande att det är lika roligt med dessa middagar – som också har genererat många nya kontakter och vänner.

Jo, det är tydligt att Anna De Geer genomför det hon har bestämt sig för. Det finns ingen tvekan i det hon vill: förändra till det bättre.

– Kan det jag gör hjälpa ett enda barn så är bara det fantastiskt.

Nu är det så att det Anna De Geer gör som chef på Childhood hjälper många barn till bättre liv:

– Skrätt och kärlek och lek måste alla barn få! Vi är noga med att det ska finnas lek och en liten guldkant för dessa barn som har det så svårt. Alla borde få ha en barndom som de vill minnas – utan en sådan lever man med en saknad hela livet.

Utan underdånighet talar Anna De Geer om drottning Silvias arbete med Childhood:

– Drottningen har på ett unikt sätt vågat tala om ett ämne som länge var tabu, de sexuellt utnyttjade barnen. Just att det inte är ett vanligt »drottningprojekt» som annan välgörenhet har gjort att det syns i världen. Drottningen är starkt engagerad och arbetar mycket med Childhood som ju är hennes personliga projekt från början. Ute i världen är hon mer känd än i Sverige för sitt mod och sin mycket stora insats för utsatta barn.

Childhood har inte en enda statlig krona för sin verksamhet, säger Anna De Geer, som började där år 2005 för att bygga upp portföljen för finansieringen. För ett och ett

halvt år sedan blev hon generalsekreterare och arbetar långa dagar men reser också mycket i tjänsten. Och privat, som att vandra ensam i Himalaya – därför att hon gillar berg.

Sitt adelskap ser Anna De Geer som en historisk förmån, men det har också vållat henne problem:

– När jag arbetade med bistånd var det inte alltid så enkelt att ha ett adligt efternamn; jag minns en trotskist som inte kunde förmå sig att tala med mig på grund av mitt namn. Men jag har i mitt liv utomlands också fått fördelar av adelskapet som har öppnat en del dörrar. Min bakgrund har lärt mig att inte vara rädd för något i sociala sammanhang.

Anna De Geer preciserar kärnan i sitt resonemang: adelskapets kännetecken ska vara ödmjukhet inför de förmåner som det medför.

Generalsekreteraren på World Childhood Foundation, Anna De Geer, vill göra det som är rätt och arbeta för att förändra till det bättre.

– Kan det jag gör hjälpa ett enda barn så är bara det fantastiskt. FOTO: MAJA CRONSTEDT.

Adelskapet som det uppstod var en fantastisk idé, att belöna någon för en viktig insats:

– Men jag vänder mig mot den snobbism som visas när adeln har slutat handla om detta och i stället fokuserar på adelskapet i sig. Vi har något att förvalta men vi ska inte skryta med det.

Hon har mycket för sönernas skull behållit De Geer istället för att ta tillbaka sitt födelsenamn, men kallar sig helt korrekt fru De Geer. Friherrinnetiteln har hon inte rätt till som skild. Det är signifikativt för henne, Anna De Geer vill inte göra annat än det som är rätt. ☺

DE GEER OCH HÅRLEMAN

Friherrliga ätten nr 312 De Geer af Finspång har som valspråk *Non sans cause*, inte utan orsak, och är utgrenad ur adliga ätten nr 291 De Geer. Gustav IV Adolf upphöjde drottning Fredrikas överstekammarherre Johan Jacob De Geer till friherre år 1797 med namntillägg av densammes gods Finspång. De Geer är ursprungligen ett holländskt namn, inkommet 1627 till Sverige med köpmannen, senare industrimagnaten Louis de Geer som adlades 1641.

Adliga ätten nr 1927 Hårleman stammar från Oldenburg i Tyskland och kom till Sverige med trädgårdsmästaren Christian Horleman, vars sonson Paco adlades 1751 med namnet Hårleman.

Meddelanden från Riddarhuset

VERKSAMHET

Den nya treårsperioden 2013–2015 har tagit sin början. Sedan adelsmötets slutsammanträde den 1 juni har kansliet återgått till mer vardagliga arbetsuppgifter. Många intressanta projekt ligger framför oss, inte minst de tio som beslutades på adelsmötet. Som några särskilt angelägna projekt kan nämnas:

Analys och upphandlingsunderlag för systemstöd för genealogin. I dag registreras inkommande genealogiska uppgifter för hand i tre olika datasystem utan inbördes kommunikation. Den genealogiska avdelningen är i behov av ett enhetligt datasystem som underlättar arbetet och som minskar risken för fel.

Projektresurs stamtavlor. Att föra korrekta stamtavlor är en av Riddarhusets huvuduppgifter. En eftersläpning i anteckningar av historiska uppgifter i stamtavlorna kan noteras genom kraftigt ökat informationsflöde främst via internet, men även genom att många böcker och artiklar publiceras av släktforskare. Till den genealogiska avdelningen behövs därför extra personella resurser för att under kommande tre år uppdatera stamtavlorna.

Kommunikationsutveckling. För fullföljande av det projekt som påbörjades under förra perioden ska en utvärdering av befintlig kommunikation genomföras samt fastställande av kommunikationspolicy, kommunikationsstrategi och kommunikationsplan.

För vår vackra fastighet i Gamla stan har avsatts medel för ett par angelägna projekt:

Balustraden. För att samtliga delar av balustraden runt Riddarhuset skall vara i gott skick skall även delarna mot Riddarholmen och Mälaren åtgärdas. Tidigare har delarna mot Riddarhusgränd och Riddarhustorget renoverats.

Översyn med anledning av uppdaterad underhållsplan. I detta projekt ingår kontroll av palatsets tak och fönster samt undersökning av sättning i västra flygeln, liksom förstudie avseende brandskydd på palatsets vind.

Det är verkligen glädjande att fler och fler upptäcker och tar del av Riddarhusets stora utbud av konserter. Hämta senaste information om konsertprogrammet på vår hemsida www.riddarhuset.se.

Välkommen till vårt vackra palats för en konsert eller av något annat skäl. Riddarhuset är alltid värt ett besök!

Carl-Gustaf Åkerhielm,
riddarhussekreterare

VÄRDEPAPPERS- FÖRVALTNING

Börsutvecklingen hittills under året har varit stark och en fortsättning på den fina trenden från fjolåret. Den återkommande oron kring skuldskrisen i Europa och USA har ersatts med en betydligt positivare bild av den konjunkturella utvecklingen. Ekonomisk statistik i framför allt USA signalerar allt starkare att den amerikanska ekonomin nu tar fart och tillväxten ökar.

De amerikanska och europeiska aktiemarknaderna har utvecklats mycket väl med uppgångar på 19 respektive 13 procent. Obligationsmarknaderna har däremot utvecklats sämre då en begynnande oro om kommande likviditetsåstramning har börjat diskonteras vilket bland annat inneburit betydande uppgångar i räntorna på obligationer med lång löptid.

Något överraskande har varit att aktieinvesteringar i tillväxtmarknader utvecklats negativt under året vilket delvis förklaras av betydande försvagningar i flera tillväxtländer valutor. De av Riddarhuset förvaltade fonderna har hittills i år stigit med drygt tio procent.

Patrik Tigerschiöld, kassadirektör

DOMÄNFÖRVALTNING

Domänernas huvudsakliga intäkter kommer från skogsbruket. I stora delar av landet har priserna på timmer och massaved sjunkit cirka 20 procent sedan 2012. Ett undan-

tag är östra Götaland, där sågverkens konkurrens om sågtimmer håller priserna på en hög nivå. Vi har utnyttjat detta genom att öka slutavverkningarna, det är också viktigt att sågarnas behov av råvara tillgodoses.

Vindkraftsprojekteringen i Kindabygden fortlöper. Eon har lämnat in en ansökan om miljötillstånd till Länsstyrelsen som efterlyst viss komplettering.

Ett permanentus har sålts från Paulistiftelsen. Hyresmarknaden är svag i Kindabygden vilket gjorde att en omfattande renovering inte var ekonomiskt försvarbar. Huset som ligger vackert vid sjön Åsunden såldes för över 2,2 miljoner kronor.

Fasadrenoveringen på Löfstad fortgår och årets projekt, framsidan och ena gaveln på huvudbyggnaden, har genomförts på ett mycket bra sätt. Lärdomen från förra året, att det var nödvändigt att blästra och sedan putsa om hela fasaden för att uppnå bästa resultat, var dyrköpt men nu finns förutsättningarna för en vacker fasad under många år framöver. Den totala kostnaden för det fyraåriga projektet är beräknat till cirka sex miljoner kronor.

En betydande intäktskälla för den Piperska stiftelsen är bergtäkten vid Klinga längs E4-an. Avtal om utökad brytning är nu tecknat med Svevia och de årliga intäkterna kommer som lägst att uppgå till cirka 700 000 kronor per år fram till år 2029.

På Kronovalls slott fortgår verksamheten i Kiviks regi. Planer har funnits på att överlåta verksamheten till annan restauratör. Stiftelsen har förlorat striden mot Länsstyrelsen angående en förnyelse av allén in till slottet. Av säkerhetsskäl borde allén huggas ner då huvudparten av träden är kraftigt angripna av främst askskottsjuka. Det visar sig att den biologiska mångfalden är viktigare än personsäkerheten och estetiska värden, trots att det i omgivande park finns förutsättningar för säkerställande av samma biologiska mångfald. Länsstyrelsen i Skåne har också överklagat den av Tomelilla kommun beslutade detaljplanen för de tre planerade vind-

kraftverken på Kronovall. Detta är förvånande då samma instans varit informerade under hela den långa kommunala beslutsprocessen utan att framföra några åsikter. Resultatet av ett överklagande i detta stadium innebär tidspillan och onödiga kostnader, vilket är att beklaga.

Hans von Stockenström, domändirektör

INTERNATIONELLT

CILANE höll sitt höstmöte 2013 i Köpenhamn på inbjudan av Dansk Adelsforening. Sverige representerades av direktionens vice ordförande, Erik Tersmeden, och riddarhussekreteraren, Carl-Gustaf Åkerhielm.

Efter genomgång av rutinärenden rörande finanser med mera behandlades rapporten från la sous-commission, som sköter frågor om ansökningar om medlemskap från organisationer i nya länder (ansvar för droit nobilitaire). Närmast står ansökningar från Polen och Kroatien.

CILANE är noga med att de organisationer som ansluts representerar äkta adel i sina hemländer. I Polen är dokumentationen i viss mån problematisk, eftersom många arkiv förstördes under andra världskriget. Rekonstruktioner sker med hjälp av bland annat ryska, österrikiska och tyska källor. Stöd kan också ges från Malteserorden som har stränga krav på att härkomsten är klar. I Kroatien är dokumentationen bättre, men där finns två konkurrerande organisationer.

En källa till glada kommentarer var det framgångsrika ungdomsutbytet, där dock Sverige hittills inte deltagit. Stort utrymme lämnades till de ungerska delegaternas redogörelse för 2014 års CILANE-kongress i Ungern. Temat för föredragen kommer att vara ödet för adeln i de sydösteuropeiska länderna efter 1918. Konferensen kommer att hållas på ett tidigare kungligt slott, några mil utanför Budapest, Gödöllő.

Erik Tersmeden

KONSERTER

Hösten 2013 har bjudit på ett varierat konsertutbud med våra många »husband» – Lilla Akademien, Wille Crafoord och Peter Tornborg – men också nya bekanskap som Stockholms Opera Ensemble.

På Riddarhusets hemsida www.riddarhuset.se finns uppdaterad information om konserter och andra evenemang. Missa till exempel inte Riddarjazzen den 9 februari 2014.

Henrik von Vegesack

KONST TILL KRONOVALL

Kronovalls slott på Österlen är en av Riddarhusets fem domänstiftelser. Slottet har under många år fungerat som konferensanläggning men är nu föremål för diskussioner om framtida användande. Oberoende av vilken roll slottet kommer att ha i framtiden är det angeläget att det är representativt. Besökare framför ofta att de tycker att slottet är vackert och har fin inredning. Önskemål har dock framförts om att väggarna bör prydas med ytterligare konstverk. Riddarhuset har ett stort antal målningar som erhållits som donationer eller depositioner. Huvuddelen består av porträtt, företrädesvis av adliga personer. Direktionen har därför beslutat att ett antal tavlor som utan förbehåll donerats till Riddarhuset, ska exponeras på Kronovalls slott.

Efter inventering valdes tio tavlor ut. Överföring, provhängning och slutlig upphängning genomfördes i juni av projektgruppen bestående av Gunilla Ehrensward, kurator, Henrik Nilsson, representant för förvaltaren Skogsutveckling Syd, Louise Ribbing och Henrik von Vegesack. De flesta porträtt hänger nu i matsalen, några finns även att beskåda i konferensanläggningens gästrum. Förutom att upplevelsen av gammaldags stilfull interiör accentuerats har bandet mellan Kronovall och Riddarhuset tydliggjorts. Besök gärna det vackra slottet vid vistelse i Skåne!

Henrik von Vegesack, projektledare

Henrik von Vegesack och Louise Ribbing i matsalen på Kronovalls slott. Porträttet föreställer bruksägare Johan Karl af Ekström (1821–1874).

KULTURSTÖD

Direktionen lämnar stöd till enskilda och organisationer för projekt med anknytning till Riddarhuset och Ridderskapet och adeln, företrädesvis av historisk art. Vid direktionens sammanträde den 7 maj 2013 beslutades att följande projekt skulle tilldelas Riddarhusets kulturstöd:

Kungl. Svea Livgardes Officerskårs Stiftelse: 30 000 kronor för en publikation baserad på de bästa av Fritz von Dardels teckningar. von Dardel var verksam som officer vid Livgardet i 28 år. Han förfärdigade cirka 300 konstverk samt 66 välgjorda karaktärspporträtt av sina kolleger.

Biby fideikommisshistoriska förening: 30 000 kronor för en bok med titeln *Biby – ett fideikommiss berättar*. Projektet har som huvudsyfte att åstadkomma en bildokumentation av miljön i alla dess delar, i synnerhet den unika huvudbyggnaden, gårdsbilden samt de kulturhistoriskt värdefulla samlingarna.

Bokförlaget Langenskiöld: 15 000 kronor som bidrag till produktions- och tryckkostnader för en bok med titeln *För frihet och framgång*, en intressant brevväxling mellan Gustaf och Karl Langenskiöld 1891–1900. Verket ges ut dels på svenska, dels på finska.

Ulf Gyllenhammar

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET

Svenska Adelsförbundet inbjöd traditionsenligt sina medlemmar och de ättemedlemmar som under året fyller 70 år till te på Riddarhuset den 19 september. Till styrelsens glädje hörsammar fler och fler vår kallelse och närvaroantalet var i år cirka 75 personer av vilka också ett antal inträdde som medlemmar av Adelsförbundet.

Med anledning av Adelsförbundets 100-årsjubileum äger ett större evenemang rum på Riddarhuset den 24 april 2014.

Svenska Adelsförbundets huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma ifråga. Många hjälpbehövande saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör därför gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall.

Upplysningar om förbundets verksamhet kan lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren, friherre Per Sparre tel. 08-85 61 30. Svenska Adelsförbundets ordförande är greve Gustaf Lagerbjelke.

RIDDARHUSSÄLLSKAPET

Riddarhussällskapet bildades 1947 och är en sammanslutning för Riddarhusets medlemmar med familjer. Verksamheten består av bland annat samkväm med föredrag eller underhållning, besök på kulturhistoriska platser, utställningar och museer.

Under 2013 har Riddarhussällskapet sett film på Hansers kulturbiograf, tittat på utställningen med Edvard Munch på Thielska galleriet, besökt Millesgården, åkt på utflykt till Rosersbergs slott och fått en visning av Sveriges Radio. Vid årsmötet i mars höll Harald von Knorring, författare av boken *Sigillen från 1200-talets Rusteberg*, ett föredrag om sköldemärken. I slutet av november sker en

specialvisning av Riddarhuset tillsammans med Svenska Adelsförbundet och RAUK.

Årsavgiften är 150 kronor för makar och 100 kronor för enskilda. Sällskapets sekreterare Ingegerd von Quanten tar gärna emot anmälan om medlemskap, tel. 08-20 62 42, e-post: riddarhussallskapet.ivq@tele2.se. Ordförande är Claës-Henrik Munck af Fulkila.

VADSTENA ADLIGA**JUNGFRUSTIFT**

Den ärevärdiga institutionen med rötter i första hälften av 1700-talet, benämnd Vadstena Adliga Jungfrustift, är i dag att betrakta som en pensionsstiftelse. Etthundra pensioner utdelas årligen till dem som varit längst inskrivna i Stiftet.

Normalt skriver föräldrarna in sina döttrar när de är små, men numera förekommer det att vuxna kvinnor, som uppfyller stadgarnas villkor, skriver in sig själva. Inskrivningsavgiften är 100 kronor och någon årsavgift utgår inte.

Stiftsjungfrur har rätt att bära Stiftets dekoration, ett vackert emaljerat vitt ordens kors med blåvit rosett. Etui med dekoration och miniatyr kostar 500 kronor inkl. porto och kan rekvireras från Riddarhuset. Ring 08-723 39 91 för ytterligare information.

VISNINGAR OCH**FESTVÅNINGSVERSAMHET**

Riddarhuset är öppet för besökare måndag–fredag klockan 11.30–12.30 året om. Gruppvisningar på annan tid efter överenskomelse per telefon 08-723 39 99.

Riddarhusets sällskapsvåning och Lantmarskalkssalen står till medlemmarnas förfogande för privata festarrangemang – släktmöten, bröllop, födelsedagsfester m.m. (dock inte studentfester). Arrangemangen ska vara av privat, personlig och familjär karaktär.

I källarvåningen finns »släktföreningarnas rum» – en lokal där upp till tio personer kan ha möten.

Kontakta kansliet, tel. 08-723 39 91, för bokning och information.

FÄRGFOTO AV VAPENSKÖLD

Samtliga vapensköldar har fotograferats för Riddarhusets arkiv. Kopior i färg, format A4, kan beställas från Karl-Henrik Stiernspetz, e-post: stiernspetz@gmail.com eller tel. 08-541 300 06. En kopia kostar 290 kronor, följande kopior, oavsett motiv, 95 kronor per styck vid samtidig beställning.

UNGDOMSUTBYTE MED**CILANE**

Ungdomar mellan 13 och 18 år har nu möjlighet att via CILANE (Commission d'Information et de Liaison des Associations Nobles d'Europe) delta i ett utbytesprogram som anordnas av Riddarhusets systerorganisationer i Belgien, Danmark, England, Finland, Frankrike, Tyskland, Ungern, Italien, Nederländerna, Portugal, Ryssland, Spanien och Schweiz.

Riddarhusets ungdomar erbjuds en unik möjlighet att lära känna våra europeiska grannländer och får ta del av andra länders språk, kultur och värdegrund.

Utbytet sträcker sig över en eller flera veckor, är oftast kostnadsfritt och baseras på ett ömsesidigt utbyte, där värdfamiljernas barn i sin tur får möjlighet till boende hos en annan familj.

Om du vill ställa upp som värdfamilj och har barn som vill besöka ett annat land och inkvarteras hos en familj, skicka då en intresseanmälan till rauk@riddarhuset.se.

Tänk på behövande och

gamla inför julen!

Ge ett bidrag till

Adelsförbundets

Julinsamling.

Pg. 53515-3

SVENSKA ADELSFÖRBUNDET 100 ÅR

Svenska Adelsförbundet firar sitt 100-årsjubileum torsdagen den 24 april 2014 på Riddarhuset. Inträdet om 150 kronor går till Svenska Adelsförbundets hjälpverksamhet. Alla ättemedlemmar är välkomna men deltagarantalet är begränsat till 250 gäster. Mer information om anmälan kommer att finnas på Riddarhusets hemsida www.riddarhuset.se.

PROGRAM

17.00–18.00	Särskild guidning med inriktning på »hemliga utrymmen», bland annat Riddarhusets nya arkiv.
18.00–19.00	Mottagning. Adelsförbundet bjuder på förfriskningar och tilltugg.
19.00–20.00	Konsert med Lilla Akademien med temat »Örhängen genom decennierna».

Ridderskapet och Adels Ungdomsklubb

EFTER EN HÄRLIG sommar med säsongstypiska aktiviteter som picknick och brännboll hölls RAUKS traditionella sommarbal den 7 september, den här gången på Sällskapet i Stockholm. Det var en glittrande tillställning där såväl gamla som nya medlemmar samlades för att njuta av god mat, trevlig samvaro och dans.

Under hösten har RAUK genomfört en ny omgång av den uppskattade föreläsningsserien Talarforum där kända profiler från politik, näringsliv och media delar med sig av sitt kunnande. I september gästades Riddarhuset av finansmannen och Sampo-dignitären Björn Wahlroos.

Under året har medlemmarna bjudits på historiska kvällar, dels genom en kuriosarik guidad visning av Riddarhuset, dels en guidad tur genom Storkyrkan i Gamla stan, från källarvalv till tornrum.

RAUKS populära operabesök fortsätter och medlemmarna erbjuds subventionerat pris på Kungliga Operans föreställningar. I maj förtrollades vi av den skönsjungande Tosca och i oktober begav vi oss in i Mozarts magiska värld av toner i operan Trollflöjten.

Utöver detta anordnas trevliga afterworks

i såväl Stockholm som Uppsala, Göteborg och Lund.

När dagarna blir mörkare och snön börjar falla bjuder RAUK in till värmande vinteraktiviteter. Tillsammans med Adelsförbundet och Riddarhussällskapet anordnas en genealogisk afton på Riddarhuset där medlemmarna ges en unik möjlighet att fördjupa sig i sin släkthistoria. I tidiga december dukas det upp ett dignande julbord på Skansen och närmare jul är det dags för den årliga julglöggen på Riddarhuset.

RAUK GÖTEBORG

RAUKS styrelse arbetar kontinuerligt för att bredda verksamheten i landet. Särskilt lyckat har samarbetet med medlemmarna i Göteborg varit där ett antal trevliga aktiviteter har anordnats under 2013, bland annat en mycket uppskattad västkustklassiker i form av »Raukfrossa».

Ett glatt sällskap på Sällskapet vid RAUKs traditionsenliga sommarbal. Föreningen välkomnar alla mellan 18 och 35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt.

AKTIVITETER I HELA EUROPA

RAUK anordnar aktiviteter i Sverige men genom CILANE, samlingsorganisationen för de europeiska adelsförbunden, kan vi även inbjuda till tillställningar i andra länder. Genom våra intresseorganisationer har RAUKS medlemmar i år bland annat fått möjlighet att delta i firandet av Queen's Day i Nederländerna, besökt ett soligt Monaco och upplevt det bästa av Köpenhamn. Fler internationella aktiviteter följer.

OM RAUK

RAUK vill fördjupa kontakterna och stärka gemenskapen inom den unga svenska adeln och under trevliga former belysa adelns roll i historien. RAUK erbjuder ett oslagbart kontaktnät i såväl Sverige som övriga Europa. RAUK är en ideell förening för dig mellan 18 och 35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt. Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig lätt via vår webbsida: rauk.info alternativt via vår e-post: rauk@riddarhuset.se.

Styrelsen, genom Mikaela Rennerfelt, kassör

FOTO: KLAS-HERMAN LUNDGREN.

Heraldica Varia

DONATIONER

De fyra syskonen, greve Karl Erik Spens, grevinnan Elisabet Spens, grevinnan Gerd Spens, Stockholm, och greve Sven-Henrik Spens, Djursholm, har donerat friherrebrevet i original för utdöda tysk-romerska friherrliga ätten Spens von Boden.

Carl Spens, godsägare i Teschen i Schlesien, i dag beläget på gränsen mellan Polen och Tjeckien, hörde till en från Skottland utvandrad gren av ätten Spens, Bodham. Han upphöjdes den 22 augusti 1781 i Wien i friherrlig värdighet av tysk-romerske kejsaren Josef II. Namnet Spens von Boden är en förtyskning av Bodham.

Vapenskölden är särskilt intressant då den röda balken är belagd med tre granater i stället för, som i den svenska vapenskölden, en svart balk i form av ett bälte med spänne.

DEPOSITIONER

Huvudmannen Adam Giertta, Munsö, har deponerat sköldebrevet i original för adliga ätten nr 1446 Giertta och friherrebrevet i original för utdöda friherrliga ätten nr 138 Giertta samt en stor samling handlingar rörande egendomen Bona på Munsö.

De tre bröderna, löjtnanten vid Livdrabantkåren sedermera generallöjtnanten och presidenten i Krigskollegium Johan Hierta (1666–1740), korpralen vid Livdrabantkåren sedermera generalmajoren Christian Hierta (1671–1746), och vice korpralen vid Livdrabantkåren sedermera översten och chefen för Kalmar regemente Adam Johan Hierta (1674–1739), adlades den 15 januari 1710 i Bender i Turkiet av konung Karl XII med bibehållet namn – Hierta. Ätten introducerades 1719 under nr 1446 med ättenamnet Giertta, till åtskillnad från den redan introducerade obefryndade adliga ätten Hierta nr 121.

Johan Giertta upphöjdes vidare i friherrlig värdighet den 16 februari 1719 i Stockholm av drottning Ulrika Eleonora och introducerades samma år under nr 138, men ätten utgick på svärdssidan med honom

Friherrliga ätten Spens von Boden.

själv 1740. Hans båda yngre bröder upphöjdes i friherrlig värdighet genom kunglig resolution den 6 juni 1720 av konung Fredrik I med beslut om introduktion på Johans nummer men någon sådan blev aldrig av. Då samtliga nu levande medlemmar av ätten Giertta stammar från Christian Giertta innebär det alltså att de är friherrar och friherrinnor men inte introducerade som sådana.

Sköldebrevet från 1710 är speciellt i den bemärkelsen att det är skrivet på papper och helt saknar spår av tofsverk och sigill. Nästan alla sköldebrev är annars skrivna på pergament. Det enda andra sköldebrev som vi vet också är skrivet på papper är för adliga ätten nr 1460 von Soldan. Även det är utfärdat i Bender men 1712. Möjligen kan alltså valet av papper i stället för pergament förklaras med vistelsen i Bender. Vapensköl-

Adliga ätten Giertta nr 1446.

den för den adliga ätten är talande – ett hjärta.

Friherrebrevet från 1719 är också det speciellt i det att det saknar någon utförd vapenritning – ett tomt fält har lämnats. Blasoneringen är dock fullständig. Denna artikel illustreras därför i stället med en bild på Christian Gierttas son, Johan Adam Gierttas (1726–1727) huvudbaner i Munsö kyrka. I det friherrliga vapnets första fält syftar den krönte hästen på den händelse vid slaget vid Poltava då Johan Giertta räddade konung Karl XII genom att ge honom sin häst och det tredje fältet med karolinen som står på ett ben avser de skador Johan Giertta ådrog sig vid samma slag.

I Munsö kyrka hänger huvudbaneret för Johan Adam Giertta (1726–1727).

INVENTERING

Riddarhuset har som tidigare rapporterats i Arte et Marte genomfört inventeringar av adliga begravningsvapen, huvudbaner och epitafier som finns uppsatta i svenska, finländska och baltiska kyrkor. Många bidrag till projektet har tacksamt tillsänts oss av Arte et Martes läsare. Även Finlands Riddarhus har bidragit med omfattande dokumentation vad avser Finland. Inventeringen är inte avslutad och bidrag tas fortfarande emot.

DEPONERING

Vi vill passa på att påminna om möjligheten att på ett tryggt och säkert sätt och utan kostnad deponera sköldebrev i Riddarhusets arkiv. Ta gärna kontakt för närmare information, telefon 08-723 39 95, e-post goran.morner@riddarhuset.se.

Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev, i privat ägo eller på offentliga institutioner. ☞

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: GÖRAN MÖRNER.

Heraldica Curiosa

Riddarhusgenealogen Göran Mörner gör ett heraldiskt fynd i Holland och får ta del av ett fascinerande livsöde

UNDER EN RESA till Holland i maj i år besökte min hustru och jag Oude Kerk (gamla kyrkan), centralt belägen i Amsterdam. Då jag är bekant med holländska kyrkans interiörer, främst från äldre måleri, förväntade jag mig att finna åtskilliga diamanthuggade *rouwborden*. Några sådana fanns emellertid inte i den vackra kyrkan, men på en vägg såg jag ett huvudbaner som verkligen såg ut som att det egentligen hörde hemma i Sverige eller Baltikum.

När jag kom närmare såg jag att vapenskölden föreställde ett örlogsskepp med fulla segel på röd bakgrund. Efter en stund gick det en ofrivillig stöt genom kroppen – skeppet hade svenska örlogsflaggor! Hjälmprydnad saknades och textkartuschen föreföll vara tämligen modern – troligen ett tillägg vid en restaurering. I texten kunde jag utläsa *H. G. Zeehelm. A. D. V. Sweeden, is G. D. 27 may 1668*. Att Sweeden betydde Sverige var självklart och att Zeehelm borde betyda Sjöhjälm var uppenbart. Vid hemkomsten till Sverige kastade jag mig över Riddarhusets stamtavlor och fann mycket riktigt att adliga ätten nr 655 Sjöhielm hade samma vapensköld som huvudbaneret i Oude Kerk. Visserligen seglade skeppet åt andra hållet men sådana anomalier är inte ovanliga. Jag hade gjort en upptäckt och jag skulle nu få ta del av ett fascinerande livsöde.

En Henrik Gerdtsen (Gerritsen), född i provinsen Zeeland i Nederländerna, hade inkommit 1644 tillsammans med den flotta som Sverige inhyrde från Nederländerna i kriget mot Danmark. Redan i september 1644 blev han viceamiral i svensk tjänst och 1654 blev han amiral. Den 3 oktober 1658

Ett oväntat fynd i Amsterdam: en vapensköld med svenska örlogsflaggor. Adliga ätten Sjöhielm med samma vapen hittades sedan i Riddarhusets stamtavlor.

adlades han av konung Karl X Gustav med namnet Sjöhielm. Kort därpå, den 29 oktober 1658, slogs han mot sina egna landsmän i slaget vid Öresund. Holländarna hade nämligen skickat en flotta för att häva svenskar- nas belägring av Köpenhamn. Slaget slutade illa för svenskarna som led svåra förluster och tvingades retirera.

En anmärkningsvärd historia är att han 1663 föreslog för svenska regeringen att en möjlig inkomstkälla skulle vara att »... på widt aflegne orter ... anpacka någon Turk eller More och der med någhot prosperera». Svenska skepp skulle alltså attackera och plundra piratskepp långt från egna vatten. I hemlighet utrustades två skepp som seglade iväg med Sjöhielm som ledare men expeditionen drabbades av svåra bak-

slag och blev misslyckad. Ett skepp gick på grund redan på Anholt och förlorades. Kvarvarande besättning kom inte överens. En svensk kapten lämnade expeditionen i Moçambique men lyckades återvända till Sverige. En holländsk kapten lyckades supahjäl sig. Sjöhielm seglade vidare via Röda havet ända till Goa i Indien där han avmönstrade besättningen och sålde det kvarvarande skeppet. Han placerade pengarna i egen ficka och återvände till Nederländerna där han dog 1668 i Amsterdam och slöt själv sin ätt.

Då det saknas uppgifter om sköldebrevet finns bevarat och det heller inte finns någon vapenplåt i Riddarhussalen med det Sjöhielmiska vapnet kan man på sitt sätt betrakta huvudbaneret i Oude Kerk som en förstahandskälla vad gäller vapnets utseende. ☛

Göran Mörner, riddarhusgenealog

FOTO: ANNA-CARIN MÖRNER.

Huvudbaner i den uttrycksform som normalt avses (se bild på Johan Adam Gierdtas huvudbaner under Heraldica Varia) är uteslutande en företeelse i östersjöområdet – alltså intressesfären för det svenska stormaktsväldet. I nummer 107, mars 2013 av Heraldisk Tidskrift finns en utmärkt artikel av Inga von Corswant-Naumburg som beskriver detta fenomen. I främst England och Holland finns en liknande företeelse, men med ett annat formspråk, som på engelska kallas hatchment och på holländska rouwbord – kvadratiska vapensköldar ställda med ena spetsen nedåt.

SW
C

www.vapenringen.se
08-716 45 75

ERT SLÄKTVAPEN

ÄVEN FÖRETAG OCH KOMMUNER

TRADITION!

Handskuret i trä på traditionellt sätt och ytbehandlat enligt era önskemål.

INTRESSERAD?

Kontakta mig gärna, så kan vi göra något unikt mer Er vapensköld.

Thorleif Aiff

Thorleif Aiff

T.A. Träskärningar
Anhaltsvägen 12
SE-543 94 Tibro

Mobil: 0706-82 76 38
E-post: info@bildhuggaren.se
www.bildhuggaren.se

Genealogica Varia

Om svenska furstar på Riddarhuset och ett kungligt paket som aldrig öppnats

ETT KVADRATISKT OÖPPNAT paket, förslutet med sju lacksigill, förvaras i Riddarhusets bankvalv. Innehållet är okänt och dess författare, konung Gustav III, har angivit att paketet endast får öppnas om svenska furstar någonsin introduceras på Riddarhuset. På utsidan står följande text:

Detta forseglade paquett förvaras af den af de fem första nuvarande Grefveliga ätter som är Caput familiee [huvudman] och den förste af Herre Classen och ypnas ej förr än question [fråga om] upkomst om furstars introduction på Riddarhuset och därför är detta paquett aflemnadt af mig til Grefve Magnus Brahes förvar

*Stockholms Slot den 24 Januarii 1785
Gustaf*

Vad föregick paketets tillblivelse? Har det någonsin utdelats högre adliga värdigheter i Sverige än den grevliga?

I Sverige har två furstevärdigheter utdelats till adelsmän, båda under den gustavianska eran. Genom hela livet kom Gustav III att experimentera med nya titlar, riksdagsammansättningar och statsförvaltningsmodeller. Vid tiden för sin konungaförsäkran år 1771 var han ännu en adelsvän, kallade sig »rikets främste adelsman», och gick emot de ofrälse ståndens tilltagande opposition mot adeln och deras privilegier. Därmed vann han i förstone adelns förtroende. Snart visade det sig att kungens adelsfascination inte var till adelns och riksrådets fördel.

KUNGENS POLITISKA FÖRÄNDRINGAR

Efter 1772 års statskupp presenterade kungen en regeringsform som var starkt påverkad av 1632 års regeringsform, och han tog avstånd från frihetstidens lagstiftning och ständervälde. Gustav III placerade sig själv som statslivets centralpunkt, utnämnde själv sina riksråd och fastslog att dessa först fick uttala sig när de blivit tillfrågade. Vidare gav sig kungen ensamrätten att, när han så önskade,

sammankalla ständerna till riksdag, vid vilka han skulle sätta agendan. Ständernas och adelns kraft var försvagad, men adeln var fortfarande mäktigast i ständsriksdagen, allt enligt kungens önskan.

År 1778, vid den första riksdagen efter statskuppen, riktade kungen sin uppmärksamhet på Riddarhuset och återinförde riddarhusordningen från 1626, den som tillkommit på Gustav II Adolfs och Axel Oxenstiernas initiativ och som hade avskaffats vid frihetstidens början. Han kunde därigenom få tillträde till ståndets slutna möten. Kungen gav sig dessutom åter rätten att välja lantmarskalk.

Då den »nygamla» riddarhusordningen inte tog hänsyn till frihetstidens förändringar innebar den återinförandet av klassindelningen inom adeln, med dess tre klasser, där högadeln, det vill säga grevarnas och friherrarnas första klass och riksrådets och kommendörsätternas andra klass alltid kunde spela ut den talrika men underordnade tredje klassen, lågadeln. Kungens ommöblering på Riddarhuset var enligt principen att härska genom att söndra och se till att få så mycket inflytande som möjligt inom högadeln och därmed indirekt kontrollera Riddarhuset. Med ett gytter av förnämna herrar runt om sig, där alla var i tack-

samhetsskuld eller stod i beroendeställning till honom själv, ville kungen skapa kretsar runt sin egen person som någonsin Ludvig XIV, där den som kom närmast stod högst i gunst. Utdelandet av titlar skulle bli ytterligare ett exempel på detta.

Under sin regeringstid nyadlade Gustav III 126 ätter, upphöjde 41 ätter till friherrlig värdighet och 15 till grevlig. Efter statsvälvningen utnämnde kungen sina som prinsar födda bröder, Carl och Fredrik Adolf, till hertigar. Han införde vidare begreppen *En av rikets herrar* (1772) och *kommendörsätter* (1778).¹ Kungen utformade därmed en ny elit och återskapade hierarkier som legat i dvala under frihetstiden. Detta oroade den gamla högadeln. Adelsmän såg sig vid den här tiden som en statsbärande grupp, som genom ständsriksdagen utgjorde en balans gentemot monarken. Efter Karl XI:s reduktion kom adelskap att bli rena värdigheter, utan tillhörande grev- eller friherreskap. De gamla politiserande familjerna kom att spela en mer undanskymd roll efter 1680 och framåt. Gustav III:s återinförande av klassindelningen smickrade visserligen deras fåfänga, men de var också rädda att både politiskt och moraliskt komma steget närmare konungen och alieneras från sin ståndsgemenskap. Det sista hade varit ofrånkomligt vid en fursteutnämning, då en adlig furste i rang är placerad högt ovanför en greve.

KUNGEN BLIDKAR DEN FÖRNÄMSTA HÖGADELN

År 1785, på sin födelsedag, förfärdigade kungen det ännu i dag förslutna paketet. Samma dag skrev han ett kompletterande reservationsbrev, även det i Riddarhusets ägo. Däri försäkras greveätterna Brahe, Lewenhaupt, De la Gardie, Oxenstierna af Korschholm och Wasa samt Stenbock »att ej mista sitt säte och företrädesrätt på Riddarhuset, då de af K. M. eller dess efterträdare, Konungar af Sverige, nu eller hädanefter creerade Prinsar, Furstar eller Hertigar der skola få introduction».

I sitt brev hänvisar kungen till Erik XIV:s kröning 1561, där den första högadelsutnämningen i Sverige ägde rum, och lyfter fram att de tre då tillkomna grevefamiljerna fick den högsta aktning som den tiden kunde erbjuda en adlig, även i ett europeiskt perspektiv. Emellertid hade två av dessa familjer, Tre Rosor och Sture, redan utslocknat vid tiden för Riddarhusets tillkomst och endast Brahe levde kvar. Förutom Brahe, ansåg kungen, att ätterna Lewenhaupt, De la Gardie, Oxenstierna och Stenbock var »i besittning af all den aktning, som nuvarande Hertigar och Furstar af adeliga hus njuta i Europa». Därmed, skriver kungen

Paketet, med konungens anvisningar, kom i Riddarhusets förvar år 1930. På lacksigillen återfinns det lilla riksvapnet omslutet av serafimerordens kedja.

vidare, är dessa fem familjer »vida skilda från de Grefvar, som utan Grefskap blifvit sedan 1680 till Grefvevärdighet upphöjde».

Följaktligen innebär brevet att om någon monark någonsin skulle ha utdelat ett furstediplom och den nyupphöjde beviljades introduktion på Riddarhuset, skulle dessa fem nämnda familjer inte förlora det politiska inflytande på Riddarhuset de sedan gammalt innehade. Det är även sannolikt att

dess familjer var i åtanke för kommande fursteutnämningar.

GUSTAV III UTNÄMNER FURSTAR

Faktum är att Gustav III knappt tre månader senare, den 23 april 1785, förklarade Fredrik Wilhelm von Hessenstein för svensk furste. Denne som dessförinnan kunde kalla sig tysk-romersk riksfurste, tysk-romersk riksgreve och svensk greve, sökte emellertid aldrig introduktion på Riddarhuset i denna nya värdighet och kom att sluta sin egen ätt. Som furste skulle han tilltalas *Hög- och Välborne*.

Efter riksdagen år 1786 kom Gustav III att förbittrat ändra sin inställning till adeln. Två år senare erbjöd han visserligen riksmarskalcken och greven Göran Gyllenstierna ett furstediplom, som denne dock avböjde. Upphöjandet till furste framstod som ett tandlöst sätt att avvärja den politiskt åsidosatte greven genom att betitla honom. Själv såg Gyllenstierna det som en »onåd ... om någon förändring sker i det stånd, hvori jag är född, lefvat och tänker dö».

Det tillkom inga fler furstar under Gustav III:s levnad. Men kungens son, Gustav IV Adolf, utnämnde den 25 maj 1807 den tysk-romerske riksgreven och svenske greven Vilhelm Malte Putbus till furste, med succession på värdigheten, son efter son. Inte heller han blev introducerad på Riddarhuset som furste och ätten kom sedermera att slockna. Efter den gustavianska eran och införandet av 1809 års regeringsform ändrades villkoren helt för nyadlande i Sverige. Furstetiteln hade vid den tiden spelat ut sin roll. Det förslutna paketet lär aldrig öppnas. ☞

Oscar Langenskiöld, riddarhusammanuens

Tack till docent Mikael Alm och Urban Sikeborg för värdefulla synpunkter.

KÄLLOR

Beth Hennings, *Gustav III och författningen, Fyra gustavianska studier* (Stockholm, 1967).
Erik Gustaf Geijer, *Konung Gustaf III:s efterlämnade och femtio år efter hans död öppnade papper* (Uppsala, 1843–1845).

¹ Ett av kungens experiment var den så kallade »En av rikets herrar»; en ren värdighetstitel som han utdelade till adelsmän, men som inte innebar någon tjänst eller politiskt inflytande. Ändå var innehavaren av samma höga rang som riksrådet. Följden blev att riksrådets position utarmades. Även införandet av kommandörssätter, där samtliga kommandörer av Svärds- och Nordstjärneorden ingick, bidrog till detta. Dessa placerade kungen inom riddarklassen, som ju utgjorde ättlingar till riksråd.

200 år sedan slaget vid Bornhöft

Sveriges sista kavalleribatalj

DEN SISTA RIKTIGA kavalleristriden i den svenska arméns historia utkämpades vid Bornhöft på eftermiddagen den 7 december 1813. I spetsen för de anfallande husarerna red Bror Cederström. Att vissa släkter har haft kopplingar till olika regementen är i svensk historia ingen ovanlighet. Att både far, son och sonson varit regementschefer vid samma regemente är dock sällsynt, men så var fallet med slakten Cederström och Kronprinsens husarregemente. Att samtliga dessa tre regementschefer dessutom hette Bror i förnamn är ägnat att både förenkla och förvirra.

Den Bror som detta handlar om föddes 1780. Hans far hette också Bror och blev så småningom generallöjtnant. Den unge Bror började sin karriär som volontär vid Svea livgarde 1784 och blev löjtnant 1795. År 1796 bytte han regemente och blev ryttmästare vid Mörnerska husarregementet. Regementet var värvat (ständigt tjänstgörande) och delvis rekryterat från Svenska Pommern. Sedan 1770-talet var regementets skvadroner spridda i Skåne och från 1801 kallades regementet för Mörnerska husarerna efter chefen Hampus Mörner.

Bror Cederström blev överstelöjtnant 1802, deltog i fälttåget i norra Tyskland 1805–07 och var kommandant i Helsingborg 1808–10. När kronprins Karl Johan beslutade sig för att gå i strid mot Napoleon fick Bror Cederström föra befälet över regementet. Det deltog i slagen vid Grossbeeren, Dennewitz och det stora »folkslaget» vid Leipzig i oktober 1813. Därefter gick Nordarmén mot norr för att slå Danmark ur brädet. I december hade man nått upp till Holstein och förföljde de retireraande danska trupper som legat i garnison i Lübeck. Mörnerska husarerna med sju skvadroner och med cirka 100 man i varje skvadron ingick i generalen Anders Fredrik Skjöldebrands kavallerifördelning och gick i täten vid förföljandet. Vid byn

Medalj till minne av slaget vid Bornhöft.

FOTO: PETER WEDIN.

Bornhöft, cirka fem mil söder om Kiel, kom man den 7 december i kapp de retireraande danskarna.

Kronprinsen hade på morgonen gett order om att det svenska kavalleriet skulle sätta sig i respekt och det var väl därför som Skjöldebrand på Cederströms inrådan gav order om anfall mot de cirka 2 500 danskarna som stod i ställning bakom vallar och häckar – ett ovanligt anfallsmål för uppsuttet kavaleri. Med stöd av två skvadroner ur Skånska

karabinjärerna, en skvadron ur Skånska husarerna och två tyska husarskvadroner gick man hur som helst till anfall med Cederström i spetsen. Han föll sårad ur sadeln men anfalllet fortsatte under befäl av skvadroncheferna E. von Platen, A. von Platen, Gyllenkrook, Hammerstein, Bille och Eklund.

Danskarna tvingades in i Bornhöft där svenskarna avbröt anfalllet. Av de cirka 800 deltagande svenskarna stupade 13 medan 46 sårades. Danskarna förlorade 21 man, 35 sårades och 74 tillfångatogs. Några veckor senare slöts freden i Kiel där Danmark avstod Norge.

Bror Cederström tillfrisknade och blev chef för sitt regemente 1816 som då bytte namn till Cederströmska husarregementet. När kronprins Oscar blev hederschef 1822 byttes namnet till det mer kända Kronprinsens husarregemente. Bror Cederström blev både generallöjtnant och statsråd. Han avled 97 år gammal 1877 och hade då sett sin son bli regementschef 1864.

*Thomas Roth, förste intendent
vid Armémuseum*

**Bli en livräddare
vid olycksplatser!**

Du som har iPhone:
Ladda ner vår app
Hjälpguiden
så räddar Du
liv vid en trafikolycka.

MEDMÄNNISKAN I CENTRUM
www.johanniterhjalpen.se

Aktuella böcker

Redaktör: Oscar Langenskiöld, tel. 08-723 39 97, e-post: oscar.langenskiold@riddarhuset.se

ADELN OCH DESS HUS

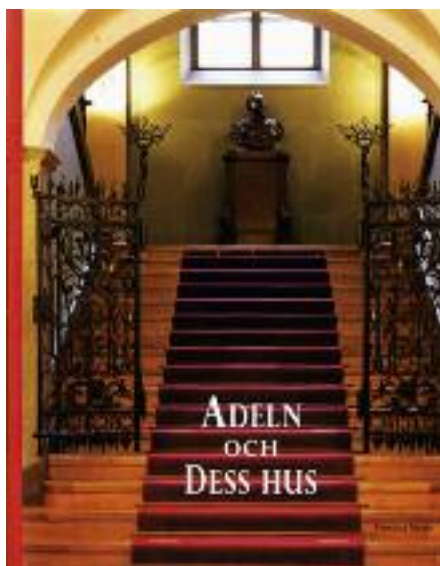
Jubileumsbok om Finlands Riddarhus

I september 2013 firade Finlands Riddarhus att 150 år har gått sedan riddarhusbyggnaden blev färdig och att 1863 års lantdag genomfördes. Under jubileet ordnades bland annat fyra dagsarrangemang för Finlands Ridder-skap och adel. Vid alla fyra tillfällen närvarade 250 gäster som fick bekanta sig med huset, dess verksamhet, heraldiska samlingar, bibliotek och konstverk. Vidare arrangerades en föreläsningsserie och inte minst presenterades jubileumsboken *Adeln och dess hus*.

Under redaktion av riddarhusgenealog Johanna Aminoff-Winberg vill boken ge en bild av 1800- och 1900-talets adel och samhälle med Riddarhuset som utgångspunkt. De tio olika artiklarna är samlade i tre grupper: Ståndet och korporationen, Huset och symbolerna och Adliga kulturmönster. Dessutom ges bland annat en översikt över de introducerade ätterna, ätternas deltagande i lantdagarna och vem som varit ordförande för adelsmöten och direktion. Ett rikligt och inte minst unikt och allsidigt bildmaterial publiceras också i boken.

Artiklarna behandlar Riddarhusets tillkomst, politiska förhållanden, heraldik, konst och vidare adliga jungfrustiftet, riddarhusbarnerna, kvinnlig verksamhet samt ståndsooriginal.

Mitten på 1800-talet var en tid då behovet av reformer i Finland var mycket tydligt. Lantdet styrdes i princip ännu av de svenska lagar som gällde vid rikssprängningen, och sedan Borgå 1809 hade ständerna inte kallats till lantdag. Medan Sverige fick sin representationsreform 1865–66 skulle det dröja ända till 1906 innan detta genomfördes i Finland. Henrika Tandefelts artikel om husets tillkomst placerar institutionen Riddarhuset i detta historiska förlopp och visar hur byggnadsprojektet skildrades i pressen. Här ställdes ett klassiskt aristokratiskt tankesätt i förhållande till den frambrytande borgerligheten och medelklassens stigande samhällsbetydelse. Detta illustreras genom att lyfta fram de nya platser för offentligt umgänge, diskussioner och politiskt ställningstagande som kom till i Helsingfors vid denna tid. Å ena sidan var det Nya Teatern

och studenthuset för de bildade och unga, å andra sidan Riddarhuset för, som det hette, en förgången elit med vikande samhällsbetydelse. Synpunkterna var i hög grad dikterade av tidens politiska strömningar och, som Tandefelt påpekar, utan nyansering. Varken den frambrytade medelklassen eller adelsståndet var socialt, ekonomiskt eller ideologiskt homogent. I själva verket blev Riddarhuset Finlands första byggnad uppförd för lantdagen, med andra ord en symbol för folkstyrelse och ett konstitutionellt västerländskt samhällsskick.

Den som intresserar sig för adel, historia, kultur och heraldik har här ett ypperligt verk som med friska ögon ger både överblick och fördjupande kunskaper.

Carl-Thomas von Christerson, *cand. mag. et art, f.d. lector vid Copenhagen International School*

Johanna Aminoff-Winberg (redaktör)

Adeln och dess hus

294 s., illustrerad, Fontana Media 2013

Carin Bergström

Passion & skilsmässa. Om spruckna äktenskap inom högadeln vid sekelskiftet 1800

Adliga skilsmässor, i en tid då äktenskapet var heligt och skilsmässolagarna stränga, åskådliggjorts i Carin Bergströms nya bok.

Där uppmålas ett stort antal adliga familjers äktenskapliga olycka och därefter mer eller mindre kreativa strategier för att få skilsmässan godkänd och genomförd, helst undandraget offentlighetens kritiska ljus.

Juridiska kryphål, såsom att gå till kungs för dispens, för de som hade de rätta kon-takterna, eller dikta upp äktenskapsbrott för att på så sätt i domstol få rätt att skiljas, utnyttjades. Även om det var hustrun som begått äktenskapsbrottet, var det maken som tog på sig skulden, sannolikt av heders- och anständighetsskäl.

Samtida debatter om äktenskapets nödvändighet återges och inte minst Malla Silf-verstolpes uttryckliga svar på Carl Jonas Love Almqvists roman *Det går an* (1839): – »det går icke an».

180 s., illustrerad, Atlantis 2013

Inger Littberger Caisou-Rousseau

Therese Andreas Bruce. En sällsam historia från 1800-talet

Therese Bruce föddes år 1808 som kvinna, men ville leva sitt liv som man. Medicinal-rådet Hagströmer angav att Therese är »Hermaphrodite eller tvåkönad». Therese, sedermera Andreas, skrev ner den sällsamma berättelsen om sitt liv och denna skrift samt ett fylligt inledande kapitel återfinns i en nyutkommen och fascinerande bok.

416 s., illustrerad, Makadam 2013

Carl François von Essen

Ur adliga ätten von Essens historia.

Ursprunget på Ösel och Johan von Essen under stormaktstiden

Denna bok är ett supplement till verket *Ätten von Essens historia: Från Westfalen via Ösel till Norden* (2000) och behandlar den tidiga historien för adliga ätten von Essen, nr 58 i Finland och nr 723 i Sverige (von Essen af Zellie). Boken är uppdelad i två delar: den första redogör för ättens ursprung på Ösel under 1500-1700-talen. Den andra delen följer militären Johan von Essens (1611–1661) karriärsbana.

126 s., illustrerad, egen utgivning 2013

SKRIV TILL Brevlådan

Skriv till Arte et Marte! Brevlådan tar gärna emot synpunkter på tidskriften och frågor som rör Riddarhuset, ridderskapet och adeln.

Adress: Arte et Marte, Riddarhuset
Box 2022, 103 11 Stockholm
E-post: arteetmarte@riddarhuset.se

HUR VÄRDERAS EN VAPENRING?

I Arte et Marte nummer 2/2007 skrev jag en insändare med ovanstående rubrik. Skälet till mitt inlägg var att ett flertal försäkringsbolag inte betalade vad det kostade att återanskaffa en försäkrad vapenring, minus eventuell självrisk. Försäkringsbolagen hänvisade till det värde som gäller begagnade föremål. Den som läser insändaren från 2007 inser säkert att någon marknad för att återanskaffa en vapenring inte finns. Om en återanskaffning ska vara möjlig måste följande stämma: rätt släktvapen, gravyr i guld eller sten och då i rätt slags sten, rätt gravyr, dam- eller herring i rätt storlek. Möjligheten att minska diametern på en ring är begränsad på grund av klacken. Mot denna bakgrund inser var och en att det ska till en enastående tur för att man ska lyckas finna en ersättningsring. Gör man det, köp den och gör en lysande affär! På auktioner och pantbanker säljs vapenringar ofta till i stort sett guldvärdet.

Det finns ett fall då det kan löna sig att köpa en begagnad ring med infattad sten. Om allt stämmer utom stenen kan det löna sig att gravera en ny sten och låta fatta in den.

Det som gör det extra komplicerat är att besiktningsmän och värderingsmän, utsedda

av Handelskammaren, lämnar värderingar till marknadsvärde på en icke existerande marknad, ofta guldpriset plus 25–50 procent. Dessa besiktningsmän ska enligt Handelskammaren, försäkringsbolagen och dem själva vara opartiska. Jag har talat med tillräckligt många av dem för att veta att alla inte är opartiska. Jag har frågat på vilken marknad de anser att det går att återanskaffa en vapenring till priset motsvarande det värde som lämnats till försäkringsbolaget. Den marknaden finns inte och det vet försäkringsbolagen numera, det vet också värderingsmännen.

Av min insändare framgår att försäkringsbolagen Trygg-Hansa, If och Länsförsäkringar i Skåne kom att anpassa sina värderingsprinciper gällande vapenringar. Med undantag för ärvd ring ersätter de ringen till värdet av vad det kostar att tillverka en ny ring, minus självrisk. I de fall jag känner till och varit involverad i, har det fungerat som jag skrev 2007. I några fall har försäkringstagaren skickat över min artikel till skaderegleraren. Det har fungerat väl tills nu när det gäller Folksam, Moderna Försäkringar, Salus Ansvar och Länsförsäkringar.

Länsförsäkringar har som, mig veterligen, enda bolag valt att återgå till principen andrahandsvärde på en icke existerande andrahandsmarknad. I ett färskt försäkringsfall med Länsförsäkringar som försäkringsgivare har försäkringstagaren fått ut halva värdet av vad det kostar att återanskaffa vapenringen. Det var det värdet/priset som Handelskammarens värderingsman menade att man skulle kunna köpa en begagnad ring till.

Som försäkringstagare har ni rimligen rätt att ha synpunkter på försäkringsbolagets val av värderingsman. Det finns nog en viss erfarenhet av vilka värderingsmän som inte ska accepteras.

Erik Swedenborg, Vapenringen

TACK FÖR KULTURARVET

Runt om i Sverige finns flera storslagna slott, gods och gårdar. De är alla fyllda med historia och utgör ett fantastiskt kulturarv. Vissa av dessa är tillgängliga för allmänheten och det är en upplevelse utöver det vanliga att kunna fira högtider eller besöka dessa unika platser i olika sammanhang.

Jag vill rikta ett stort tack till Riddarhusets familjer och dess anfäder som lät bygga dessa slott, gods och gårdar, och som dessutom förvaltat dessa så att de finns kvar i dag. Tack för att ni har öppnat portarna till några av dessa så att andra också kan ta del av denna historiska prakt. Stort tack för att ni håller detta kulturarv vid liv.

Erik Kempe, Stockholm

CATERING

Riddarhusets festvåning erbjuder catering och även rätter för avhämtning. Vi ordnar allt för festen – mottagning, liten middag eller stort kalas.

Vill du ha någon som tar hand om hela arrangemanget inklusive serveringspersonal, porslin, bestick, glas, dukar och servetter, mat och dryck, tar vi hand om det.

Du väljer själv hur mycket du vill ha hjälp med.

Kontakta källarmästare
Eva Tholander, CIBO ET POTO AB,
telefon 0762-36 34 04,
e-post: eva.tholander@comhem.se
för ytterligare information.

En specialresa med konsthistorikern och fd kulturrådet Hans Lepp
Följ med på en specialresa till Estland där Hans Lepp tar oss med till några av landets främsta gods och herrgårdar. Vi besöker bl a släkten Stenbocks stamgodsk Kalk, von der Pahlen's Palkuse (Schloss Palkuse), von Benckendorffs Kalle Jõe (Schloss Fall) och von Buchowens Kallvere (Schloss Lohde). I Tallinn (Reva) besöker vi ett av de tidigare adelspalatsen och får en specialguider av domkyrkans begravningsvapen och ser andra monument från den svenska stormaktstiden.

Reseinformation

Ti: 4-8 juni 2014

Pris per person: 7 580 kr.

I priset ingår: del i A2 Estetbytt och del i dubbelrum på fyra stjärniga Tallink City Hotel, tre middagar med övrigt samt två luncher ingår. Enkelrum/hytt mot tillägg.

Komplett reseprogram: www.herodotos.se

Arrangör: Herodotos resor.

Frågor om resor och anmälningar: Herodotos resor, tel 0704-220174, e-post: info@herodotos.se

Herodotos resor är medlem i Svenska resebyråföreningen (SRF) och har ställt erforderliga resegarantier till Kammarkollegiet.

Herodotos' resor
Det är alltid resan som är målet

Från släktföreningarna

VON KRUSENSTIERNA

Pingsthelgen 2013 genomförde åttan von Krusenstierna (von Krusenstierna, von Krusenstiern, von Krusenstjern, von Krusenstern, Krusenstjerna, Krusensterna, Krusen, Kruse och Cruse)

under tre dagar sin femtonde internationella släktträff. Den första ägde rum på stamgodset Haggud i Estland år 1899 och den andra i Reval (Tallinn) 1934. Efter andra världskrigets slut ägde släktträffarna rum i Tyskland och från 1985 omväxlande i Tyskland och Sverige.

Släktträffen genomfördes i Karlskrona under temat »I släktens fotspår» med det förnämliga Militärhemmet (på vars tak släktens fana vajade under hela släktträffen) vid Stortorget som central plats. Karlskrona valdes av flera skäl, främst släktens historiska anknytning till staden, men också vad staden som sådan kan erbjuda av skärgård, kultur, världsarv och svensk stadsidyll i försommarskrud.

Totalt deltog 86 släktingar och anförvanter från sju nationer och åttens tre ättregrener i åldrarna 1,5 till 97 år. Drygt hälften kom från Sverige och övriga från Tyskland, USA, Polen, Australien, Spanien, Frankrike och Ryssland. För att vägleda deltagarna i den genealogiska labyrinten fanns en stamtafva, som visade alla deltagarnas släktskap med varandra. Dessutom var namnbrickorna försedda med färgkoder för respektive ättregren och nationsflaggor utvisande härkomsten.

På programmet stod stadsvandring »i släktens fotspår», guidad båtfärd till Kungsholms fort, en guidad visning av världsarvet Gamla varvet och Lindholmen, lunch på Sjöofficersmässen samt en familjegudstjänst i Amiralitetskyrkan Ulrica Pia.

I Militärhemmet fanns under hela släktträffen en utställning under temat »Krusenstiernor i Karlskrona». Där fanns ett stamträd i storformat, som visade alla släktingar som fötts, gift sig, verkat, dött och begravts i Karlskrona i generationerna efter släktens

ankomst till Sverige år 1714. Totalt rör det sig om 44 släktmedlemmar enligt Riddarhusets stamtafva. Bland de yrkesverksamma i Karlskrona har släkten haft tre amiraler, två överstar och en kommandör, tre kommandanter, en fortifikationsbefälhavare och en tygmästare. I ett hörn rullade bildspel med fotografier från tidigare internationella släktträffar. I övrigt fanns biografier, släktböcker, porträtt och fotografier från så gott som alla släktträffar sedan 1899. Utställningen blev ett verkligt nav i släktträffen och även en plats där de som inte orkade med alla programpunkterna kunde samlas. Här utbyttes också värdefull genealogisk information – inte minst om ättens utländska medlemmar – till gagn för framtida släktforskning och släktens arkiv i Kalmar läns museum.

Ordförandens för den svenska släktföreningen tal den 17 maj erinrade om den betydelse som året 2013 och datumet 17 maj har i släkten von Krusenstiernas historia: 2013 är det 300 år sedan översten Adolf Fredrik von Krusenstierna (sonson till anfadern Philip Crusius, adlad av drottning Kristina 1649) stupade i slaget vid Pälkäne den 6 oktober 1713. Denna händelse fick till följd att denna svenska adelssläkt, som hittills endast levtt i Estland, med en gren kom att överflytta till Sverige år 1714.

Den 17 maj 1805 adlades Fredrik Vilhelm Grameen (son till överste Nils Grameen och hans hustru Johanna Maria, född von Krusenstierna) och på dagen ett år därefter – den 17 maj 1806 – introducerades och adopterades han på den adliga ätten von Krusenstierna nummer och namn (moderns flicknamn), och blev därmed stamfader för släkten von Krusenstiernas andra adopterade ättregren. Fredrik Vilhelm Grameens äldre bror Mauritz Peter Grameen hade adlats fyra år tidigare, 1801, och 1803 även han introducerats och adopterats på ätten von Krusenstiernas nummer och namn. Mauritz Peter blev därmed stamfader för ätten von Krusenstiernas andra adopterade ättregren (utslocknad 2007).

Den traditionella festmåltiden på pingstaftonen avslutade en mycket lyckad interna-

tionell släktträff, till vilket inte minst det strålande vädret bidrog. Den estländska ättregrenen med »huvudsäte» i Tyskland inbjöd till nästa internationella släktträff i Tyskland 2017. Det kändes då avlägset, men samtidigt något att se fram emot.

Otto von Krusenstierna, ordförande

NORDENSKIÖLD

En strålande vacker helg i september gjorde 96 medlemmar i Ätterna Nordenskiöldska Släktföreningen en gemensam resa till släktgården Frugård i Finland. Frugård (på finska *Alikartano*) är en herrgård i byn Numminen i Mäntsälä kommun. Gården grundades 1608 och kom i släkten Nordenskiölds ägo 1706 genom Johan Nordberg, stamfader för ätten Nordenskiöld. Gården som då omfattade 4 500 hektar gick i arv till hans son översten Carl Fredrik Nordenskiöld och beboddes sedan av olika ättlingar till honom. Frugårds trädgårdar var vid mitten av 1700-talet en slags mönstergård då nya odlingsmetoder utprovades och gården var bland de första i Finland som odlade potatis. Frugård är i dag kanske mest känd som barndomshem för Adolf Erik Nordenskiöld, Nordostpassagens upptäckare.

Numera bor det inga Nordenskiöldare i Finland. Den 200-åriga Nordenskiöldska eran på Frugård avslutades 1912, sedan släkten flyttat tillbaka till Sverige och egendomen övertagits av affärsmannen August Eklöf. År 1964 inköpte finska staten gårdsbyggnaderna och 1,8 hektar tomt, bland annat med medel som släkten Nordenskiöld ställt till förfogande. Herrgården öppnades som museum 1983 och drivs i dag av det finska Museiverket, med utställningar bland annat om släkten Nordenskiölds vetenskapliga prestationer.

Släktresan som gjordes med båt till Helsingfors inleddes ombord med att polarhisto-

rikern Fred Goldberg föreläste om bakgrunden till släkten Nordenskiölds förehavanden i Finland. Därefter avnjöts en gemensam middag under glatt samspråk. I bussen till Frugård dagen efter fick vi höra forskaren Martti Blåfield berätta om A.E. Nordenskiölds kritiska år i Finland och om hans idéer ur ett nutida perspektiv. Besöket på Frugård inledes med en stämningsfull kransnedläggning vid Nordenskiöldarnas familjegrav där 22 medlemmar av släkten ligger begravda. Efter en rundvandring i Frugårds huvudbyggnad från 1805 med en byggnadsstil som är en blandning av barock, nyklassicism, rokoko och karolinsk och med en del av rummen inredda i 1800-talsstil, visade Tuula Blåfield dockteatern »Nordostpassagen» inför en mycket entusiastisk publik. Under bussresan tillbaka till Helsingfors berättade Kirsti Manninen – docent vid Helsingfors universitet – om Hedvig Eleonora Nordenskiöld och hur kvinnolivet på Frugård kunde te sig under slutet av 1700-talet.

Som en avslutning på släktresan besökte vi utställningen *Världen vidgas – Skatter i A. E. Nordenskiölds kartsamling* på Finlands nationalmuseum. Nationalbibliotekets A. E. Nordenskiöld-samling är en av världens mest betydande samlingar av gamla kartor med cirka 24 000 kartor tryckta före år 1800. Samlingen infördes år 1997 i UNESCOs register *Memory of the World*. A. E. Nordenskiöld gjorde tio forskningsfärder till Norra ishavet och var den förste som utan avbrott seglade genom Nordostpassagen 1878–1879. När A.E. förberedde sina expeditioner sammanställde han gamla kartor och resebeskrivningar och blev så en världsberömd pionjär inom kartografins historia. Utställningen beskriver hur dåtidens världsbild vidgades och hur de stora upptäcktsfärderna, konkurrensen mellan kolonialmakterna och forskningsfärderna ökade kunskaperna om världen.

Släktresan som blev omskriven i både Mäntsälä tidning och i Borgåbladet var mycket uppskattad av alla deltagare – såväl gamla som unga. Att så många i alla olika åldrar följde med gav tillfällen till nya och fördjupade kontakter inom släkten och vi fick lära oss mycket om våra förfäder – deras liv och bedrifter i stort och smått. Att vi hade tur med vädret var ytterligare en bonus.

Släktresan gav mersmak att arrangera fler resor till platser med anknytning till släkten Nordenskiöld. Kanske Svalbard nästa gång!

Louise Nordenskiöld, ordförande

RAPPE

Friherrliga ätten Rappe har sedan 1955 haft återkommande släktmöten vart tredje år. År 2013 var det dags för det 19:e släktmötet och denna gång i Stockholm. Från släktens alla olika släktgrenar samlades 95 personer under några vackra sensommardagar i september. Speciellt glädjande var att 21 barn födda på 2000-talet deltog.

Mötet inleddes på fredag eftermiddag med besök och rundvandring på Karlbergs slott, numera militärhögskola, med minnen från många Rappar som sedan sent 1700-tal fått sin militära utbildning där.

På lördagen genomfördes ett mycket uppskattat besök på Vasamuseet. Därefter samlades släkten traditionsenligt på Riddarhuset. Där presenterades en nygjord släkttavla, som tydligt visade hur alla närvarande var släkt med varandra. Ättens historia sedan introduktionen på Riddarhuset 1697 presenterades översiktligt i text och bild. Dessutom kunde det till Riddarhuset nyligen skänkta sköldebrevet från slutet av 1600-talet beskådas.

Under temat »Rappar i tiden» talade två unga släktingar engagerat om sina respektive arbeten, dels i ett svenskt globalt företag och dels i ett nystartat svenskt entreprenörsföretag. Båda talen uppskattades mycket.

Efter mötesförhandlingar avnjöts middag i Lantmarskalkssalen och samvaron fortsatte i salongerna till långt in på natten.

Släktmötet avslutades på söndagen med besök på Tekniska museet och lunch på Kaknästornets restaurang.

Gösta Rappe

SPENS

Släktföreningen för grevliga ätten Spens nr 54 bildades i augusti 1973 på Riddarhuset i Stockholm. Initiativet togs av Erik Spens som också blev föreningens förste ordförande. Sälunda firade föreningen i år sitt 40-års jubileum.

Ett 90-tal vuxna, barn och ungdomar från när och fjärran infann sig tidig eftermiddag på Riddarhuset – den yngsta endast sex dagar gammal – där mötesförhandlingar ägde rum.

Styrelsens ordförande, Sven-Henrik Spens, hälsade alla välkomna och drog på ett snabbt

och föredömligt sätt igenom samtliga punkter på dagordningen. Mest uppmärksamhet ådrog sig en motion som föreslog en utredning om och uppdatering av föreningens stadgar. En projektgrupp tillsattes som ska komma med förslag under hösten.

Efter avslutade mötesförhandlingar serverades te och kaffe med scones och marmelader i Stenhallen. Lite senare överlämnades ett kejsarligt friherrebrev att förvaras på Riddarhuset. Det härstammar från en nyligen utslöcknad gren av ätten Spens i Tjeckien. Riddarhusgenealogen Göran Mörner höll en kort föreläsning om detta unika sköldebrev som är daterat den 22 augusti 1781 (se vidare *Heraldica Varia* s. 18).

Ett besök i Riddarholmskyrkan stod som nästa punkt på programmet. Detta för att hedra släktens anfader i Sverige Jacob Spens som där ligger begravd tillsammans med sin andre son. Vi fick beskåda gravplatsen med det ståtliga begravningsvapnet, tillika huvudbaner, som var uppsatt intill graven. Jacob Spens var utsänd av den engelske kungen James I att medla vid fredsförhandlingarna i Knäred 1613 (efter det så kallade Kalmarkriget). Tack vare den insats han gjorde vid detta tillfälle samt hans nära vänskap med Gustav II Adolf har han hedrats med denna gravplats. Vi fick även en grundlig guidning över de svenska kungar som vilar i Riddarholmskyrkan samt en lektion i Sveriges historia. Även fältmarskalk Gabriel Spens (1712–1781) serafimersköld beskådades.

Därefter vidtog en vandring tillbaka till Riddarhuset under ledning av säckpipeblåsare och väl där möttes vi av dansare som framförde skotska danser till säckpipemusik. Champagne och mingel gjorde oss benägna att delta i dansen och stämningen blev tämligen glad och livad.

Middagen intogs i Lantmarskalkssalen, där borden var dekorerade i de spensiska färgerna rött och gult. Huvudrätten bestod av en utsökt nordkalottbuffé, detta som en hommage till utgången av fredsförhandlingarna i Knäred och de så kallade sjölapparnas förändrade situation (de blev nämligen danska medborgare och fick betala skatt till Danmark). Till dessert serverades Axel Oxenstiernas ingefärsparon med konjaksgrädde. Middagen avslutades med kaffe och avec i sällskapssvåningen.

De allra yngsta i sällskapet föredrog att vid denna tidpunkt avsluta festligheterna, men för oss i mogen ålder vidtog dansen i Stenhallen under ledning av en eminent discjockey. Ljud och ljus var magiskt. När vi

så småningom vandrade hemåt i den ljumma sommarnatten, var vi alla överens om att det var ett mycket bra initiativ av farbror Erik den där gången för 40 år sedan.

Ulrika Spens Kullgård, sekreterare

SVINHUFVUD

Släktföreningen Svinhufvud i Westergötland, bildad 1959, håller släktmöten vart fjärde år. Senaste mötet hölls i Stockholm lördagen den 27 april 2013 och inleddes med en guidad specialvisning av Karlbergs slott. Nils Göran Nilsson, biträdande chef för Försvarsmaktens utbildningsenhet, ledde guidningen och berättade mycket intressant och underhållande om slottets historia samt om Karlbergs viktiga roll som centrum för officersutbildningen i Sverige sedan slutet av 1700-talet. Släktföreningens sekreterare, redaktör Johan A. Lundberg, höll därefter föredrag om den långa officerstraditionen inom släkten Svinhufvud i Westergötland och berättade även anekdoter om några av de medlemmar av ätten som varit kadetter på Karlberg under 1800- och 1900-talen.

Senare på eftermiddagen hölls släktmlötesförhandlingar i Riddarhuset varunder bland annat en ny styrelse konstituerades. Efter förhandlingarna följde traditionell gruppfotoografering i Stenhallen, lotteriförsäljning och mingel. Middagen serverades i Lantmarskalkssalen och bjöd på musikalisk frågesport och många glada skratt.

Ett drygt hundratal personer i åldrar från 10 till 90 år deltog i 2013 års släktmlöte, bland dem tillresta medlemmar från USA, England och Spanien. Inbjudna hedersgäster var huvudmannen för »syskonsläkten» Svinhufvud af Qvalstad, herr Eino Svinhufvud med fru Kirsti. Kontakterna mellan ätterna har ökat under senare år, sedan även Qvalstad-Svinhufvudena bildat en släktförening.

Ätterna Svinhufvud i Westergötland, nr 199, och Svinhufvud af Qvalstad, nr 145, har delvis gemensamt ursprung. Båda ätterna har sitt äldsta kända ursprung i Kopparbergslagen i Dalarna under sen medeltid. Ätten Svinhufvud af Qvalstad fortlever numera endast i Finland där den sedan år 1818 är inskriven på Finlands Riddarhus.

Johan A. Lundberg, sekreterare

LANGENSKIÖLD

Ätten Langenskiöld höll sitt vart fjärde år återkommande släktmlöte den 16–18 augusti 2013. Mötena hålls i princip omväxlande i Finland och Sverige. Föreningen, som grundades 1976, har omkring 160 medlemmar i Sverige, Finland och på kontinenten, även från USA anlände några deltagare.

I år hölls mötet på Vanajanlinna i närheten av Tavastehus. Det inleddes fredagen den 13 augusti med besök på museet Hvitträsk i Esbo. Hvitträsk byggdes 1901–1903 av tre arkitekter till både bostad och kontor. Efter lunch gick färden till Janakkala kyrka söder om Tavastehus, där en för alla släktingar gemensam anfader, landshövdingen Anders Gustav Langenskiöld (1771–1853), är begravd. Med hjälp av ett medhavt släkträd i stort format kunde släktskapet med landshövdingen utredas innan färden gick vidare till hans forna residens Stor-Hitis ett par kilometer från kyrkan. Tyvärr återstår inga byggnader från hans tid, men som souvenirer togs ombord ett antal flaskor av en av gårdens nutida produkter, jordgubbssaft.

Därefter följde incheckning på Vanajanlinna. Detta byggdes 1919–1924 som jaktresidens av Carl Wilhem Rosenlew, medicine och kirurgie doktor samt huvudägare i Rosenlewkoncernen. Efter Rosenlews död 1941 såldes gården till en tysk vapenfabrikör och efter krigsslutet 1944 måste den överlätas till Sovjetunionen såsom varande »tysk egendom». Sålunda kom det adliga jaktstället småningom under många år att fungera som utbildningscentral för Finlands kommunistiska parti. Denna verksamhet dog ut efter Sovjetunionens upplösning 1991 och nu drivs hotell- och restaurangverksamhet i huset.

Styrkta av kaffe åhörde mötesdeltagarna ett kort anförande om Vanajanlinnas historia av sekreteraren Tord Langenskiöld och ett längre av riddarhusamanuenssen Oscar Langenskiöld om släktvapnet, dess heraldik och tillkomsthistoria samt varianter genom tiderna. En välkomstskål och god måltid avnjöts sedan på terrassen i idealiskt väder.

Lördag morgon genomfördes en guidning av Tavastehus slott, vars grundande är förknippat med Birger jarls korståg.

Återkomna till Vanajanlinna beredde sig deltagarna för det officiella mötet. Detta avklarades stadgeenligt, och till ny sekre-

rare valdes Marie Langenskiöld Rönmark medan ordförandeposten övertogs av tidigare sekreteraren Tord Langenskiöld som avlöste Anne Langenskiöld Folke.

Mötet tillsatte en arbetsgrupp för att se över stadgarna. Vidare diskuterades föreningens internetsynlighet, som numera är koncentrerad till Facebook.

Det officiella mötet avrundades med lanseringen av bokverket *För frihet och framgång* vars kärna är en mellan 1999 och 2011 återupptäckt samling av brev som utväxlats mellan bröderna Gustav och Karl Langenskiöld under perioden 1881–1925. De svenska och finländska släktgrenarna härstammar från dessa bröder. Karl flyttade 1891 till Sverige och blev bland annat riksbankschef, medan Gustav blev kvar i Finland och som senator och industriman upplevde de ryska perioderna av förtryck och inbördeskriget. Korrespondensen ger en ytterst intressant inblick i både förhållandet mellan bröderna och det politiska och ekonomiska skeendet i Finland och Sverige under denna tid, bland annat rörande händelserna kring de kejserliga manifesten 1899–1900 vilkas syfte var att förryska förvaltningen i Finland. Åran för bokverkets tillkomst tillkommer i huvudsak huvudmannen Gustaf Langenskiöld som arbetade på projektet under 14 års tid.

Kvällen kulminerade i en galamiddag med dans.

På söndag morgon lämnade deltagarna Vanajanlinna och besökte glasmuseet i Iittala där en sista gemensam lunch intogs.

Medlemmarna ser fram emot nästa möte, som enligt stadgar och tradition kommer att äga rum någonstans i Sverige 2017.

Tord Langenskiöld, ordförande

Uppslagsverket Adliga vapensköldar i Sverige

Finns i Riddarhusets shop
och i Internetbokhandeln
www.rhombus.se